

**UNIVERZITA KARLOVA**

**FILOZOFICKÁ FAKULTA**

**KATEDRA PEDAGOGIKY**

**Diplomová práce**

Bc. Tereza Cimmerová

**Rizikové chování žáků druhého stupně ZŠ na sociálních sítích**

Risky behaviour of lower-secondary school pupils on social media

## **Čestné prohlášení**

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného či stejného titulu.

V Praze dne: 4.1. 2023

---

Bc. Tereza Cimmerová

## **Poděkování**

Ráda bych poděkovala svému vedoucímu práce panu doc. PhDr. Jaroslavovi Koťovi za odborné vedení, cenné rady a vstřícný přístup při psaní této diplomové práce. Děkuji také respondentům, kteří se ochotně zúčastnili dotazníkového šetření. Na závěr chci poděkovat rodině a nejbližším, kteří mi byli po celou dobu psaní práce velkou oporou.

## **Abstrakt**

Hlavním tématem diplomové práce je *Rizikové chování žáků druhého stupně ZŠ na sociálních sítích*. Hlavním cílem práce je zjistit, zda žáci vykazují znaky rizikového chování v tomto prostředí. Práce je členěna na teoretickou a empirickou část.

Teoretická část se v první kapitole zaměřuje obecně na charakteristiku rizikového chování v reálném prostředí a období dospívání. Druhá kapitola se věnuje kyberprostoru, jakožto specifickému druhu prostředí, ve kterém se rizikové jevy odehrávají. Ve třetí kapitole jsou již konkrétně zmíněny jednotlivé rizikové formy chování, které se v online prostředí odehrávají.

Cílem empirické části je zjistit, zda se žáci v kyberprostoru chovají rizikově a jestli mají s nebezpečnými jevy v prostředí vlastní zkušenost. Sběr dat byl proveden kvantitativně. Zvolen byl záměrný výběr škol, do kterých byl zaslán elektronický dotazník. Výzkumného šetření se zúčastnilo celkem 263 respondentů z Královehradeckého kraje.

**Klíčová slova:** pubescent, adolescent, rizikové chování, kyberprostor, kyberšikana

## **Abstract**

The main topic of the thesis is *Risky behaviour of lower-secondary school pupils on social media*. The main aim of the thesis is to find out whether pupils show signs of risky behaviour in this environment. The thesis is divided into theoretical and empirical parts.

The theoretical part in the first chapter focuses on the characteristics of risk behaviour in real life and adolescence in general. The second chapter focuses on cyberspace as a specific type of environment in which risk phenomena take place. In the third chapter, the different forms of risk behaviour that take place in the online environment are already specifically mentioned.

The aim of the empirical part is to find out whether students engage in risky behaviours in cyberspace and whether they have their own experience with dangerous phenomena in the environment. The data collection was conducted quantitatively. A deliberate selection of schools was chosen, to which an electronic questionnaire was sent. A total of 263 respondents from the Hradec Králové Region took part in the survey.

**Keywords:** pubescent, adolescent, risky behaviour, cyberspace, cyberbullying

## Obsah

<b>Úvod</b> .....	<b>7</b>
<b>1 Rizikové chování v reálném prostředí</b> .....	<b>9</b>
1.1 Dospívání a jeho vývojové zvláštnosti.....	9
1.2 Vymezení rizikového chování.....	12
1.3 Syndrom rizikového chování v dospívání.....	17
<b>2 Kyberprostor a jeho aspekty</b> .....	<b>19</b>
2.1 Charakteristika internetu a kyberprostoru .....	19
2.2 Psychologické aspekty kyberprostoru.....	20
2.3 Kriminalita v kyberprostoru.....	23
<b>3 Rizikové chování v online prostředí</b> .....	<b>26</b>
3.1 Sociální sítě .....	26
3.2 Děti na sociálních sítích .....	28
3.3 Formy online rizikového chování .....	33
3.4 Možnosti šíření rizikového chování v online prostředí.....	41
<b>Závěr teoretické části</b> .....	<b>44</b>
<b>4 Výzkumné šetření zaměřené na rizikovost sociálních sítí u žáků druhého stupně ZŠ</b> .....	<b>45</b>
4.1 Výzkumy zaměřené na problematiku rizikového chování na sociálních sítích.....	45
4.2 Metodologie pedagogického výzkumu .....	47
4.3 Realizace výzkumného šetření .....	48
4.4 Interpretace výsledků výzkumného šetření.....	50
4.5 Ověření věcných hypotéz .....	63
4.6 Diskuse.....	67
<b>Závěr</b> .....	<b>70</b>
<b>Seznam použitých zdrojů</b> .....	<b>72</b>
<b>Seznam tabulek a grafů</b> .....	<b>78</b>
<b>Seznam příloh</b> .....	<b>79</b>

## Úvod

Diplomová práce se zaměřuje na rizikové chování žáků druhého stupně základních škol v online prostředí. V současné době se děti rodí do světa, kde se jeho „virtuální“ i „reálná“ část propojují a stávají se součástí naší každodennosti. I z toho důvodu je nelehké tyto dva světy od sebe oddělovat. Je zapotřebí přijmout fakt, že kyberprostor bude čím dál více součástí nás všech a bude nás ovlivňovat.

Hlavním důvodem výběru tématu diplomové práce je můj dlouhodobý zájem o problematiku rizikivosti sociálních sítí. Sama aktivně realizuji preventivní aktivity, které se na toto téma zaměřují. Preventivní přednášky, které vedu, jsou zaměřeny jednak na žáky druhého stupně, ale také na jejich rodiče, neboť cítím velkou potřebu informovat o problematice sociálních sítích i starší generace.

Diplomová práce je členěna do čtyřech hlavních kapitol. První kapitola se zaměřuje na rizikové chování v reálném prostředí, které je důležité zmínit pro komplexní pohled na danou problematiku. Zmíněna je související terminologie či syndrom rizikového chování v dospívání. Tímto termínem je totiž prokázán blízkých vztah rizikového chování s obdobím adolescence. Jedním z cílů první kapitoly je mimo jiné charakteristika cílové skupiny a demonstrování rizik, které jsou s tímto vývojovým obdobím spojena.

Druhá kapitola definuje již konkrétněji kyberprostor, jakožto specifický druh prostředí, ve kterém se rizikové jevy odehrávají. Zmíněna je charakteristika tohoto prostoru a také psychologické aspekty, které vedou k negativnímu chování. Kapitola také zahrnuje kyberkriminalitu a nejčastější jevy, které pod ní můžeme zařadit.

Následující, tedy třetí kapitola, se již zaměřuje na rizikové chování v online prostředí. Zmíněna je charakteristika sociálních sítí a popsány jsou také jednotlivé sítě, které jsou mezi dětmi nejvíce využívány. Kapitola zahrnuje již konkrétně formy rizikového chování, které se na sítích nejčastěji vyskytují a patří také mezi nejvíce rizikové. Poslední podkapitola se věnuje médiím, skrze které je možné kyberšikanu realizovat.

Cílem empirické části práce je zjistit, zda vybrané cílové skupiny vykazují znaky rizikového chování v online prostředí, a to zejména z hlediska pohlaví a věku. Cílovou skupinou jsou žáci druhého stupně základních škol v Královéhradeckém kraji. Empirická část je založena na kvantitativním výzkumném šetření, které bude realizováno prostřednictvím distribuce elektronických dotazníků do jednotlivých základních škol.



# 1 Rizikové chování v reálném prostředí

První kapitola představuje základní informace, které se pojí s problematikou rizikového chování. Toto téma je v současné době zájmem mnoha věd, zejména psychologických, pedagogických či sociálních. Pozornost je věnována i období dospívání, které má úzkou vazbu na dané chování. To patří mezi nejdynamičtější vývojovou etapu, která je provázena velkým množstvím změn nejen po fyzické, ale také psychické a sociální stránce jedince. Dále je v kapitole zmíněna i teorie rizikového chování či syndrom rizikového chování v dospívání.

## 1.1 Dospívání a jeho vývojové zvláštnosti

Období dospívání je dynamickou vývojovou etapou života, při které jedinec prochází změnami v různých oblastech, které jsou ovlivněny jednak biologickými procesy, ale i kulturními a sociálními podmínkami:

- biologická oblast – pohlavní dospívání, transformace fyzické stránky člověka;
- psychická oblast – změna myšlení, citový vývoj, budování vlastní identity;
- sociální oblast – rozvoj sociálních dovedností, sociální učení (Dolejš, 2010, s. 83).

Věk mezi 11–15 lety je u dětí velice zlomovým obdobím, v němž prodělávají intenzivní duševní a tělesný vývoj. Posouvají se tak postupnými kroky až k samotné hranici dospělosti. Je několik autorů, kteří se charakteristikou tohoto období zabývají a každý tuto fázi života pojmenovává jinak.

Vágnerová (2005) období dospívání rozděluje na ranou a pozdní adolescenci. Pubescenci charakterizuje jako synonymum rané adolescence. V této fázi dochází ke změnám způsobu myšlení, dospívající je schopen myslet více abstraktně, a to i o věcech, které reálně neexistují. Hormonální systém způsobuje změny zejména v emočním prožívání. Jeho výkyvy mohou u ostatních upoutávat pozornost a působit na aktuální hodnocení pubescenta.

Langmeier (2006) toto období charakterizuje jako pubescenci, která má dvě fáze – prepuberta a vlastní puberta. Prepuberta začíná prvními známkami pohlavního dospívání. U dívek se nejčastěji objevuje ve věkovém rozmezí 11–13 let, u chlapců zpravidla o jeden až dva roky později.

Období vlastní puberty nastupuje bezprostředně po období prepuberty a trvá do dosažení reprodukční schopnosti. Obecně je toto období vymezováno od 13. do 15. roku života (Langmeier, 2006).

Macek (1999) uvádí, že hlavním úkolem v této vývojové fázi je utvoření vlastní identity, tedy vlastního já (ego-identita). Jedná se o proces, ve kterém jedinec integruje zkušenost se sebou samým, v závislosti na předchozí vývojové fázi, do smysluplného celku.

### **Psychologické rysy dospívání**

Období dospívání je fází, kdy jedinec není dítětem, ale ani dospělým. Charakteristické je pro toto období zejména to, že se v něm střetávají dvě základní tendence – proměny v rovině biologické (hormonální a tělesné změny) a v rovině sociální (vstupování do nových rolí a statusů). Velmi důležité je, aby měl v tomto vývojovém období jedinec dostatek času pro vlastní porozumění. Je také velmi klíčové, aby si uvědomil, co od života chce, očekává a čeho chce v budoucnu dosáhnout.

Langmeier a Krejčíková (2006) uvádějí, že pro toto období, zejména první část, pubescenci, je charakteristická emoční labilita. Ta v lidském organismu způsobuje zásadní hormonální změny, a i z toho důvodu je tato etapa označována jako období bouře a krize. Také uvádějí, že se k dospívání pojí i další obtíže, které zhoršují vztah žáka ke škole a v důsledku toho i jeho školní výsledky. Zhoršuje se také pozornost, žáci se rychleji unaví a apatie se střídá s krátkými fázemi aktivity. Tyto změny pak způsobují skutečnost, že sami dospívající neví, co se s nimi ve skutečnosti děje. Stále více přemýšlí o vnitřních konfliktech, utíkají do svého soukromého citového světa a oddávají se dennímu snění. Tím se pak dostávají daleko více mimo realitu (Langmeier, 2006).

Zvláštnosti psychiky můžeme chápat jako více či méně nepodařené úsilí o přizpůsobení se biologickým, psychickým a sociálním podmínkám. Toto období není přesně odděleným úsekem vývoje jedince, plynule navazuje na předchozí etapy a směřuje k dosažení dospělosti. Jedinec by měl být blízkým okolím veden k postupnému a optimálnímu zařazení do společnosti a do světa práce. Zároveň je důležité ponechat mu prostor pro rozvoj jeho osobních předpokladů a sklonů, což následně umožní naplnění jeho života (Langmeier, 2006).

## Socializace dospívajícího

Dle Langmeiera (2006) patří mezi hlavní vývojové úkoly v dospívání zejména snížení dosavadní závislosti na rodičích a také navazování hlubších vztahů k vrstevníkům obojího pohlaví. Každé dítě si hledá svůj vlastní způsob, jak autonomie dosáhnout, aniž by ztratilo pozitivní vztah k rodičům. Často dochází k přehánění rozdílů, které dospívající hledají v názorech, chování a hodnotách rodičů. Stydí se za projevy lásky z jejich strany či odmítají přílišnou kontrolu a starostlivost ze strany rodičů. Ve vztahu k vrstevníkům dochází mnohdy až k nekritickému přijímání jejich názorů, což zapříčiňuje další vzdalování se od své rodiny.

Vágnerová (2021) uvádí, že pro dospívající jsou důležité stejné sociální skupiny a instituce jako v mladším věku. Nyní mají ale jiný subjektivní význam a změnil se i jejich vliv:

- rodina – je pro jedince stále velice důležitým zázemím, i když se od ní začíná postupně odpoutávat a osamostatňovat; dochází k redukci rodičovské autority a její formálně dané nadřazenosti;
- škola – ta se stává významnou spíše z hlediska budoucího sociálního zařazení; školní úspěšnost je podmínkou pro přijetí do vyšší školské instituce;
- volnočasové aktivity – ovlivňují sociální zázemí pubescenta, jeho schopnosti i dovednosti; mohou také úspěšně kompenzovat negativní rodinné zázemí i školní neúspěšnost;
- vrstevnická skupina – stává se pro dospívající stále více důležitá; s vrstevníky se identifikují a jsou zdrojem sociální i emoční opory; rozvíjí se zde přátelství, první lásky a pro jedince jsou vrstevníci více vlivní než jejich rodiče (Vágnerová, 2021).

Vliv vrstevníků je největší na počátku adolescence a s přibývajícím věkem postupně klesá. Nejvíce vlivná je vrstevnická skupina okolo 14–15 roku. Starší adolescenti jsou schopni kritičtěji přijímat názory svých kamarádů a více o nich přemýšlí. Možnost definice díky příslušnosti k určité skupině pomáhá dospívajícím překonávat nejistotu v průběhu osamostatňování se. Skupinová identita se stává velice důležitým aspektem pro tvorbu identity vlastní (Vágnerová, 2021).

Díky vrstevníkům dochází také k uspokojování mnoha psychických potřeb dospívajících:

- potřeba stimulace – společné aktivity a prožitky;
- potřeba nové zkušenosti – experimentování s řešením různých situací, učení se novým sociálními strategiím; dospívající mohou porovnávat své názory a zkušenosti s druhými; soužití s vrstevníky vede k uvědomění si podobnosti, ale i odlišnosti sebe vzhledem k ostatním;
- potřeba jistoty a bezpečí – při odpoutávání se od rodiny dospívající ztrácí jistotu, kterou mu doposud rodina poskytovala, a proto ji hledá právě ve vrstevnících; významnou roli zde hraje příslušnost k vlastní generaci oproti vztahu k rodičům, kteří představují generaci starší;
- potřeba akceptace – zisk dobrého postavení ve skupině má pro jedince velký význam, pomáhá totiž k utváření vlastní identity a ovlivňuje rozvoj sebedůvěry; pro dosažení žádoucího postavení jsou jedinci schopni udělat mnohé (změna stylu oblékání, obarvení vlasů) (Burnett in: Vágnerová, 2021).

Pro ukončení tohoto období je více než důležité, aby byl zcela dokončen proces socializace. Jedinec by měl v souvislosti s jejím ukončením také splnit kritéria psychologická (dosažení vlastní autonomie), sociologická (přijetí role dospělého) a pedagogická (ukončení první vzdělávací cesty, zisk profesní kvalifikace) (Macek, 2003).

Úkoly, se kterými se adolescent v průběhu života vypořádává, mají biologickou, psychologickou, ale i kulturní dimenzi. Některé začínají již v dětství, a právě v období adolescence by mělo docházet k jejich završení. Některé jsou ale přímo specifické pro období dospívání (např. změna vztahu k dospělým). Plnění vývojových úkolů není jednoduchou záležitostí, neboť se v něm střetává řada protichůdných tendencí, vnitřních a vnějších vlivů (Macek, 2003).

## **1.2 Vymezení rizikového chování**

Kořeny rizikového chování můžeme nalézt již v druhé polovině 20. století. Popularita tohoto jevu rostla se vznikem nového tisíciletí, kdy se stal předmětem odborných výzkumů, diskusí a publikací.

Dolejš (2010) charakterizuje rizikové chování jako chování jednotlivce či skupiny, které způsobuje prokazatelný nárůst sociálních, psychických, zdravotních či vývojových rizik pro člověka, jeho okolí a společnost. Vnímá tento pojem jako nadřazený jiným formám rizikového chování – disociální, asociální, antisociální či delikventní.

Širůčková (2015) rizikové chování pojímá jako chování, které má negativní dopady na fyzické a psychické fungování člověka a je také nebezpečné pro jeho okolí. Jedná se o heterogenní kategorii různých typů chování, které se pohybují od extrémnějších projevů běžného chování jako jsou adrenalinové sporty až po projevy chování na hranici sociální patologie (pokus o sebevraždu, zneužívání návykových látek). V tomto extrémním případě je rizikové chování pojímáno jako rizikový faktor rozvoje nemoci anebo úmrtí (Širůčková, 2015).

Podle Miovského (2012, s.127) „rizikové chování zahrnuje rozmanité formy chování, které mají negativní dopady na zdraví, sociální nebo psychologické fungování jedince a/nebo ohrožuje jeho sociální okolí, přičemž ohrožení může být reálné nebo předpokládatelné“.

Nielsen Sobotková a kol. (2014) uvádí čtrnáct oblastí, které vymezují podstatu rizikového chování: záškoláctví, lhaní, agresivita, násilné chování (šikana, kyberšikana), kriminální chování, látkové a nelátkové závislosti, rizikové chování na internetu, sexuální rizikové chování, rizikové chování v dopravě, hazardní aktivity a extrémní sporty, užívání anabolik a steroidů, nezdravé stravovací návyky, extrémismu, rasismus a antisemitismus.

Jessor (1991, s. 3) uvádí, že „rizikové chování může ohrozit plnění běžných vývojových úkolů, plnění očekávaných sociálních rolí, získávání základních dovedností, dosahování smyslu pro adekvátnost a kompetentnost a správnou přípravu na přechod do další fáze životní dráhy, mladé dospělosti“

Právě v období adolescence dochází k nárůstu rizikových faktorů, které ohrožují nejen fyzické, ale i psychické zdraví jedince. Pro pochopení adaptivního a maladaptivního směru vývoje chování v adolescenci je důležité vymezit dva základní pojmy, a to riziko a resilienci.

Pojem „riziko“ můžeme chápat jako proces vystavování se nepříznivým podmínkám a okolnostem. Riziko můžeme rozdělit na reálné (vzájemný vztah možností a důsledků v reálném světě), vnímané (předpokládané zisky a výhody bez

užití fyzikálních modelů) anebo pozorované (analyzování možností a důsledků s použitím fyzikálních modelů). Riziko se tedy může vztahovat na:

- 1) rizikově jednající – jedinec se stává rizikem pro sebe;
- 2) sociální okolí – jedinec se stává rizikem pro společnost (Dolejš, 2010).

K riziku se váže též tzv. rizikovost, která představuje nejen větší náchylnost k ohrožení psychosociálního vývoje jedince oproti běžné populaci, ale také sklon experimentovat s rizikem. Tato skutečnost je považována za normální součást vývoje jedince v období dospívání, pokud má přechodné trvání nebo je jeho míra omezená (Hamanová, Csémy, 2014).

Resilienci chápeme jako proces interakce mezi osobou a prostředím a také jako proces úspěšné adaptace na okolnosti či podmínky vývoje. Rizikem v souvislosti s resiliencí je myšlena pravděpodobnost maladaptace, která se může projevat na různých úrovních (genetické, biologické, psychologické...) (Šolcová, 2009).

Resilience je často pojímána jako schopnost jedince zvládat nepříznivé okolnosti a stres (Šolcová, 2009). Nejedná se ale pouze o osobnostní rys či vlastnost člověka. Je to proces pozitivní adaptace na nepříznivé okolnosti, který může být výsledkem individuálních či enviromentálních faktorů, popřípadě souhra obou (Luthar, 2006).

V souvislosti s rizikovým chováním je důležité brát v potaz dva druhy faktorů, které mohou chování ovlivňovat. Jessor (et al., 2005) je rozděluje na protektivní (ochranné) a rizikové. Ochranné faktory zmírňují účinky a dopady faktorů rizikových, snaží se proti nim působit anebo je kompenzovat. Jedná se o samostatné jevy, které na rozvoj rizikového chování působí buď přímo, anebo se snaží působené rizikových faktorů zmírnit. K rizikovým faktorům řadíme ty, které přímo či nepřímo vedou jedince k tomu, aby se choval rizikově.

Zde je uveden výčet rizikových a protektivních faktorů, které se podílí na rozvoji rizikového chování (Martanová, 2014):

**Rizikové faktory:**

- individuální faktory – temperament, pohlaví, dědičnost, úzkostnost, selhání ve škole, problémy se zákonem;
- rodinné faktory – dysfunkce v rodině, pevnost vztahů v rodině, konflikty v rodině, slabá podpora od rodičů, chudoba či nezaměstnanost v rodině;

- vrstevnické vztahy – šikana, užívání drog, tlak vrstevnické skupiny, odmítnutí a vyřazení z vrstevnické skupiny;
- školní faktory – špatné školní klima, nekvalitní školní programy, nedostatečná prevence, nízké očekávání ze strany pedagogů;
- komunitní a sousedské vztahy – snadná dostupnost drog, vysoká kriminalita, nedostatečně velká nabídka volnočasových aktivit, narušené sousedské vztahy.

#### **Protektivní (ochranné) faktory:**

- individuální faktory – dobré copingové strategie, pozitivní vztah k sobě samému, svědomitost, odolnost vůči tlaku skupin;
- rodinné faktory – podpora od rodičů, dobré rodinné vztahy, otevřená komunikace v rodině, jednoznačně definovaná pravidla a hranice, emocionální podpora;
- vrstevnické vztahy – dostatek přátel, dobrá vrstevnická skupina s přiměřenými zájmy a aktivitami;
- školní faktory – dobré klima třídy, efektivní a včasné zařazení primární prevence, spolupráce žáků, rodičů a školy;
- komunitní a sousedské vztahy – organizace podporující pozitivní vývoj mládeže, aktivity zaměřené na duchovní rozvoj (Fergus, Zimmerman, 2005).

Spolehlivá predikce výskytu různých forem rizikového chování je pro primární prevenci důležitým požadavkem. Pokud chceme cíleně předcházet vzniku a rozvoji rizikového chování u dětí a mládeže, je potřeba znát jeho etiologii. Faktory, které se na vývoji a vzniku rizikového chování podílí jsou předmětem výzkumů již řadu let.

Rizikové chování je obecně vnímáno jako společensky nežádoucí a nepřijatelné, v některých situacích i dokonce jako chování, které je kulturně a společensky zakázané, a to i s ohledem na dodržování norem, které jsou ve společnosti nastaveny. Rizikové chování je proto pojímáno jako pojem nadřazený pro další termíny. Odborná literatura i praxe využívá v této souvislosti i další pojmy, které pod rizikové chování patří:

- a) problémové chování – okolím je vnímáno jako problémové, jedná se ale zejména o překračování obecných norem společnosti (zapomínání školních úkolů, pomůcek, vykřikování, opisování);
- b) nepřizpůsobivé (maladaptivní) chování – sociálně nežádoucí chování, která se vztahuje se zejména k agresivním projevům vůči ostatním;
- c) protispolečenské chování – narušení ekonomických, morálních a politických základů společnosti (street art, demonstrace);
- d) abnormální chování – škodlivé chování, jež je odlišné od běžného morálního a sociálního řádu společnosti;
- e) disociální chování – krátkodobější projevy chování, které překračují společenské normy, lze je ale ovlivňovat pedagogicko-výchovnými nástroji (negativismus, vzdorovitost, neposlušnost);
- f) asociální chování – závažnější chování jedince, které neodpovídá sociálním, etickým a pedagogickým normám ale stále nenabývá charakter trestné činnosti (záškoláctví, toulavost);
- g) antisociální chování – protispolečenské chování, jenž se projevuje formou kriminálních aktivit (krádeže, šikana);
- h) delikventní chování – způsob chování, které překračuje hranice chráněné zákonem či předpisem a přináší jedinci či společnosti újmu (trestné činy, psychické či fyzické ubližování).;
- i) deviantní chování – chování, které se odchyluje od očekávaného standardizovaného a institucionalizovaného chování, které je definováno platnými sociálními normami (Dolejš, Orel, 2017).

Uvedený výčet aktivit, které jsou spojené s rizikovým chováním, není úplný, ale poukazuje na ty základní, které jsou za hranicí společensky přijatelných sociálních norem. Můžeme je obecně nazvat rizikovými, a i proto je pojem rizikové chování těmto termínům nadřazený (Dolejš, Orel, 2017).

K nejvíce využívaným klasifikacím rizikového chování u nás patří bezesporu klasifikace resortu školství. Je obsažena v Národní strategii primární prevence rizikového chování dětí a mládeže na období 2019–2027, která vydána Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy a plynule navazuje na dokument, který byl vydán pro roky 2013–2018.

Vyjmenovány jsou zde základní formy rizikového chování, které byly formulovány v roce 2010. V dokumentu Metodické doporučení k primární



prevenci rizikového chování u dětí, žáků a studentů ve školách a školských zařízeních jsou vymezeny následující způsoby chování:

- a) agrese, šikana, kyberšikana a další rizikové formy komunikace prostřednictvím multimédií, násilí, vandalismus, intolerance, antisemitismus, extremismus, rasismus a xenofobie, homofobie;
- b) záškoláctví;
- c) závislostní chování, užívání všech návykových látek, netolismus, gambling;
- d) rizikové sporty a rizikové chování v dopravě, prevence úrazů;
- e) spektrum poruch příjmu potravy;
- f) negativní působení sekt;
- g) sexuální rizikové chování (MŠMT, 2010).

### **1.3 Syndrom rizikového chování v dospívání**

Pojem rizikové chování nově nahrazuje termín sociálně patologické jednání, který je podle psychologické a pedagogické praxe málo inkluzivní. Nejvýznamnějším představitelem, který zavedl pojem „syndrom rizikového chování v dospívání“ do psychologického slovníku, je R. Jessor. Ten se od 20. let 70. století zabýval zkoumáním dospívajících jedinců v USA ve věku 14–22 let. Jeho výzkumy pak vedly k popsání syndromu rizikového chování v dospívání (SRCH-D) (Čerešník, 2021).

Jessor (1991) v souvislosti se stanovením nového termínu mluví o charakteristických souborech příznaků, přičemž všechny vznikají na stejném podkladě. Také předpokládá, že se některé projevy rizikového chování vztahují pouze k určité vývojové etapě, a to k dospívání. Rizikové chování pojímá jako sociálně definovaný problém, zdroj obav nebo jako chování, které je nepřijatelné vzhledem ke stanoveným a přijímaným normám společnosti (Jessor, 1991).

Rizikové chování rozdělil do třech základních okruhů:

- a) abúzus (zneužití) návykových látek;
- b) poruchy chování (delikvence);
- c) rizikové sexuální chování (Jessor, 1991).

Tyto zmínění projevy spolu velice úzce souvisí. Obecně platí, že pokud se dospívající zapojí do jedné formy rizikového chování, s největší pravděpodobností se k tomuto chování přidají i další rizikové projevy.

Proč se tedy mladí lidé chovají rizikověji, i když vědí, jaké důsledky to přináší? Dospívající mohou v rizikovém chování spatřovat určité benefity, které jim ulehčují zvládat náročné vývojové období. Podle Jessora (1977) jde o:

- a) pozitivní uspokojení při řešení vývojových problému;
- b) řešení aktuálního osobnostního problému;
- c) nahrazení něčeho, co jim chybí.

Benefity pak dospívající považují za mnohem silnější než důsledky, které toto chování může mít. Podle Hamanové (2014) přináší syndrom rizikového chování do života jedinců určitou satisfakci ve formě zvýšeného sebevědomí, možnosti komunikace s vrstevníky, která je pro ně v této vývojové etapě mnohem důležitější než jejich budoucnost. Pokud dospívající řeší problémy rizikovým chováním, může tato skutečnost přinášet závažné důsledky (neúspěchy ve škole, závislosti apod.). Vhodné je proto hledat alternativní možnost řešení problémů, které posilní jejich sebepojetí, sníží úzkostnost a umožní jim prožívat zdravé vztahy a plnohodnotné dospívání.

## **2 Kyberprostor a jeho aspekty**

Druhá kapitola práce se zabývá kyberprostorem a jeho aspekty. Je velice důležité charakterizovat toto prostředí, ve kterém se v dnešní době ve velké míře odehrává kriminalita. Často se přesouvá z reálného světa právě do toho virtuálního a přibývá tak trestných činů, které jsou realizovány právě skrze internet. Kapitola zmiňuje charakteristiku internetu a kyberprostoru obecně. Zmíněny jsou i psychologické aspekty kyberprostoru, přičemž je pozornost zaměřena nejvíce na efekt disinhibice. Poslední podkapitola se věnuje kyberkriminalitě.

### **2.1 Charakteristika internetu a kyberprostoru**

Společnost v posledních letech prochází procesem digitalizace, kde se proměňuje i její podstata. Ze společnosti industriální vzniká nově společnost informační, což způsobilo i výraznou transformaci kultury (Kopecký, 2021).

S narůstajícím rozvojem informačních a komunikačních technologií do našich životů přibylo zcela nové prostředí, které hraje pro člověka v současné podobě společnosti velmi významnou a nezanedbatelnou roli. Má význam pro chování, trávení volného času či společenský život. Jedná se o online prostředí, které nese pouze jedno pojmenování a je mimo jiné známé také jako kyberprostor či virtuální realita.

V souvislosti s tímto typem prostředí je velice důležité definovat i internet, nové médium, které umožňuje fungování kyberprostoru a stává se jeho materiální podstatou.

Světové počátky internetu spadají do 50. let 20. století, kdy došlo k budování a testování sítí propojených sítí především pro vědeckovýzkumné a vojenské účely. Hmotnou podstatou internetu tvoří síť, která vede data vzduchem, kably či jinými přenosnými médii. Z technického hlediska se jedná o celosvětovou distribuovanou počítačovou síť, která je složena z menších sítí. Ty jsou navzájem propojeny pomocí protokolů IP a tím je umožněna komunikace, přenos dat a informací a poskytování služeb mezi subjekty navzájem (Kolouch, 2016).

Internet neslouží pouze jako informační prostředek, ale také jako zdroj zábavy, místo pro poznávání, vzdělávání, obchodování či komunikaci. Umožňuje nám spojit se s blízkými po celém světě, seznámit se s novými lidmi či udržovat

vztahy s ostatními. Podstatou informační společnosti je integrace digitálních technologií do různých oblastí života člověka, které následně proměňuje bez ohledu na věk účastníků (Kopecký, 2021).

Online prostředí můžeme definovat jako místo, kde se realizují kybernetické aktivity či jako prostor, který je tvořen informačními a komunikačními technologiemi. Je označován jako paralela k prostoru reálnému. Od něj se zcela odlišuje a má své specifické a charakteristické znaky. Je mylné se domnívat, že v něm fungují stejná pravidla jako ve světě reálném (Kolouch, 2016).

Kyberprostor je specifickým druhem sociálního prostředí, ve kterém se lidé prezentují podle svého vlastního uvážení, vzájemně spolu komunikují, spolupracují, ale také vnímají a hodnotí druhé. Aby mohlo toto prostředí reálně fungovat, je nezbytné, aby byly osoby připojeny k internetu a vykazovaly svou aktivitu, díky které v tomto prostoru realizují své bytí a propojují se s ostatními uživateli.

Důležité je i uvědomění si, že virtuální realita zasahuje do přirozeného světa člověka, neboť jsou tyto dvě složky života každého z nás velmi úzce provázány. Dochází i k tomu, že se stírají hranice mezi těmito dvěma světy. To u člověka vyvolává určité změny, jako například odlišné vnímání času od reality či škodlivé chování (Hulanová, 2012).

## **2.2 Psychologické aspekty kyberprostoru**

Suler (1998) uvádí následující psychologické aspekty kyberprostoru, které vedou k negativnímu chování. Je důležité brát na vědomí, že výčet je pouze orientační, protože to, jak se lidé ve virtuálním světě chovají, je výsledkem složité interakce mezi popisovanými znaky a charakteristikami uživatele:

### Omezené vnímání (Reduced Sensation)

Tento první aspekt vychází z podstaty komunikace na internetu, která je založena na posílání textů, obrázků, audio či videohovorů. Uživatelé si tak při vzájemné komunikaci nevidí do očí a sledovat nemohou ani řeč těla svého protějšku. Tato forma komunikace poté redukuje určité množství vjemů, které bychom pravděpodobně během reálné komunikace zachytili (Suler, 1998).

### Psaný text (Texting)

Omezené vnímání velice úzce souvisí s dominancí psaného textu, který na internetu nalezneme nejčastěji. Pro komunikaci ve virtuálním prostředí jsou

nejčastěji využívány SMS zprávy, emaily, chaty a blogy. Tím, že s ostatními nejdeme tvář v tvář si nemůžeme být jisti, zda je na druhé straně reálný člověk či nikoliv. Člověk může v kyberprostoru vystupovat pod různými identitami, které může kdykoliv změnit (Suler, 1998).

#### Flexibilita identity (Identity Flexibility)

Při psané komunikaci má jedinec několik možností pro sebezpůsobení. Může být sám sebou, odkrývat jen část sebe sama či zůstat zcela anonymní. Někdy se uživatel internetu nemusí prezentovat vůbec a zůstává tak pasivním pozorovatelem. S anonymitou může každý nakládat dle svého vlastního užítku. Někteří ji využívají pro zapojování se do diskuzí, k projevu nepříjemných pocitů či zneužití druhých. Mnoho stydlivých lidí, kteří by v reálném životě nechtěli o tématech diskutovat, se tak mohou bezstarostně do konverzace zapojit (Suler, 1998).

#### Změněné vnímání (Altered Perception)

Dlouhé trávení času před počítačem či mobilním telefonem může u jedinců způsobovat zkreslené vnímání. Tuto situaci můžeme přirovnat ke snění. Virtuální svět nám nabízí možnost zažívat takové věci, které bychom v reálném životě nemohli zrealizovat – nadpřirozené schopnosti, vydávání se za někoho jiného. Tím, že jedinci v každodenním životě takové věci nezažívají, může touha po uspokojení těchto potřeb vést až k netolismu – závislostní chování (Suler, 1998).

#### Rovnost postavení (Equalized Status)

Prostředí internetu vybízí k rovným příležitostem pro všechny jeho uživatele. Nezáleží na věku, vzdělání či rase. Důležitým aspektem jsou zejména vyjadřovací schopnosti a přijímané hodnoty. (Suler, 1998).

#### Transcendentální prostor (Transcendent Space)

Jedná se o prostor, ve kterém můžeme komunikovat odkudkoliv s kýmkoliv. Jde tedy o ideální prostředí, které sdružuje lidi s podobnými zájmy, obchodní a životní partnery či lidi sobě blízké. Na druhé straně může být tato vlastnost kyberprostoru považována za negativní, neboť může docházet, ze strany asociálních jedinců, k nevhodnému chování (obtěžování, anonymní vystupování) (Suler, 1998).

#### Časová flexibilita (Temporal Flexibility)

Pro virtuální prostředí je charakteristické tzv. „natahování času“. Jedná se o jev, kdy nemusíme na zprávu odpovědět bezprostředně po jejím doručení. Můžeme si odpověď promyslet, což při běžné komunikaci v reálném prostředí

nefunguje. Těm, kteří internet využívají jako prostředek pro nebezpečné chování tento aspekt napomáhá. Mohou nad svým chováním více přemýšlet a konat ho dlouhodobě (Suler, 1998).

#### Možnost záznamu (Recordability)

Komunikace, která probíhá on-line (emaily, chaty), je ve většině případech internetem zálohována. V porovnání s reálným prostředím tak můžeme získat trvalý záznam o naší komunikaci – kdy, co a jak bylo řečeno. Tyto záznamy se uživatelům mohou kdykoliv hodit. Zaznamenávání má své výhody (usvědčení pachatele trestných činů), ale i nevýhody (může vést k úzkostem, nedůvěře a paranoie) (Suler, 1998).

#### Narušení přenosu (Media Disruption)

Kdykoliv může nastat situace, že dojde z technických důvodů k narušení přenosu a uživatelé tak nebudou moci internet využívat. Tato skutečnost může u jedinců vést k úzkostem a frustraci (Suler, 1998).

#### Disinhibice – opadnutí zábran

Běžná komunikace je ovlivněna množstvím sociálních norem, které jsou během ní dodržovány. Efekt disinhibice („odložení zábran“) vede k překonávání rozpaků, plachosti, ale i obcházení zákonů a zákazů. Lidé na internetu snáze říkají věci, které by v reálném životě nevyslovili. Komunikace na sociálních sítích probíhá otevřeněji a je vřelejší. Lidé daleko více sdílí osobní informace, odhalují svá tajemství, emoce a přání.

Disinhibiční efekt vychází ze šesti hlavních zdrojů, které se podílí na utváření tohoto jevu (Suler, 2004):

- 1) disociativní anonymita („neznáš mě“) – dochází k zastírání některých rysů své identity, aby mohlo dojít k plnému vyjádření pocitů; vše, co člověk řekne, nemusí být nutně spojeno s jeho osobou a nemusí se s tím také plně ztotožnit;
- 2) neviditelnost („nevidíš mě“) – komunikující se při konverzaci vzájemně nevidí a nemusí tak kontrolovat svůj neverbální projev, který má ale pro příjemce zásadní hodnotu, díky které může odhalit co je mu řečeno a jakým způsobem je tato informace prezentována (když se řečník při komunikaci červená, jedná se o známku nervozity) (Kopecký, 2021);

- 3) asynchronicita („tak příště“) - uživatel nemusí odpovídat hned po přijetí zprávy, ale může si odpověď na ni v klidu a beze stresu promyslet (čas poskytuje v online prostředí pocit bezpečí);
- 4) solipsistická introjekce („vše je v mé hlavě“) – solipsismus vychází z filozofie a označuje přesvědčení člověka o tom, že vnější svět existuje jen v jeho hlavě (Vybíral, 2005); absence komunikace tváří v tvář vede k tomu, že si o ostatních vytváříme vlastní představy na základě jejich psaného textu; ve skutečnosti komunikujeme částečně i sami se sebou, neboť se realita stává fantazií;
- 5) disociativní představivost („je to jen hra“) – uživatelé považují vše, co se děje na sociálních sítích za hru a chovají se proto nezodpovědně, bez zábran a bez svědomí; neidentifikují se také se svou virtuální identitou a své chování vnímají jako odtržené od reality;
- 6) neutralizace statusu („jsme si rovni“) – internet maže naše společenské role a pro toto prostředí je nepodstatné, kdo má jaké sociální postavení a status (Suler, 2004).

### **2.3 Kriminalita v kyberprostoru**

Pojem kybernetická kriminalita je odvozen od pojmu kyberprostor, ve kterém k ní dochází. Ten je považován za prostředí, které nemá začátek ani konec, nezná hranice národních států a není ani možné určit, jak rozsáhlý je. Kybernetická kriminalita byla dříve označována jako informační kriminalita. Policie ČR ji definuje jako trestnou činnost, která je páchána v prostředí informačních a komunikačních technologií, včetně počítačových sítí. Oblast informačních technologií se buď stává předmětem útoku, anebo je využívána k páchání trestné činnosti (Kyberkriminalita, 2021).

V roce 2000 vydala Rada Evropy definici počítačové kriminality, která pochází ze Statusu Komise expertů pro zločin v kyberprostoru: „Trestný čin namířený proti integritě, dostupnosti nebo utajení počítačových systémů nebo trestný čin v tradičním slova smyslu, při kterém je užito informačních a komunikačních technologií.“ (Matějka, 2002, s.3).

Policie monitoruje výskyt trestné činnosti ve virtuálním prostředí a v posledních 10 letech eviduje velký nárůst těchto činů. V roce 2011 bylo zaznamenáno 1502 činů a v roce 2019 bylo těchto činů již 8417. I tato statistika

poukazuje na skutečnost, že se trestná činnost přesouvá právě do online prostoru (Kyberkriminalita, 2021).

Nejvíce početnou skupinou v oblasti kybernetické kriminality jsou různé formy podvodného jednání (více než polovina skutků). Vzrostl také počet případů tzv. „hackingu“, do kterého spadají zejména neoprávněné přístupy k počítačovým systémům a nosičům informací. Více se také vyskytují činy spojené s neoprávněným provozováním hazardních her ve virtuálním prostředí. Velmi výrazné zastoupení má také mravnostní kriminalita, kde velice znepokojivě roste počet pachatelů do 18 roku života v poměru ke zletilým osobám. Nezletilých pachatelů je u mravnostních trestných činů více, než v ostatních druzích kybernetické kriminality dohromady (Kyberkriminalita, 2021).

V souvislosti s internetovou kriminalitou páchanou na dětech je vhodné zmínit jednu z možných rizikových forem jednání spojenou s kyberprostorem. Jedná se o sexting, který sám o sobě není zákonem definován jako trestná forma jednání. Souvisí ale s celou řadou trestných činů. Východiskem právního rámce je premisa, že osoby starší 15 let mohou mít sex, nesmí ale během něj pořizovat fotografie či videa. Poté se jedná o *Výrobu a nakládání s dětskou pornografií dle § 192 Trestního zákoníku*. Dle Evropského parlamentu a Rady Evropy (2011) lze za dětskou pornografii považovat:

- a) jakýkoliv materiál zobrazující dítě, které se účastní skutečného nebo předstíraného sexuálního jednání;
- b) jakékoliv zobrazení pohlavních orgánů dítěte prvotně k sexuálním účelům;
- c) jakýkoliv materiál, který zobrazuje osobu se vzhledem dítěte, která se účastní skutečného nebo předstíraného sexuálního jednání, nebo každé zobrazení pohlavních orgánů osoby se vzhledem dítěte k sexuálním účelům;
- d) realistické obrázky dítěte, které se účastní sexuálního jednání nebo realistické obrázky pohlavních orgánů dítěte k sexuálním účelům (Rada Evropy, 2011).

Konkrétní rozlišení skutečnosti, kdy je materiál považován za dětskou pornografii se liší případ od případu. Primární úlohu v posuzování má nejčastěji policie a také soudní znalci (dětští lékaři, další specialisté) (Kopecký, Szotkowski, 2019).



Z pohledu trestního práva existuje celá řada trestných činů, ve kterých sexting, jak ve formě fotografií, tak i videí, figuruje. Mimo již zmíněné Výroby a jiného nakládání s dětskou pornografií (§ 192 TZ) nalezneme v trestním zákoníku také trestný čin Zneužití dítěte k výrobě pornografie (§ 193 TZ), Sexuální nátlak (§ 186 TZ), Pohlavní zneužití (§ 187 TZ), Znásilnění (§185 TZ), Nebezpečné pronásledování (§ 354 TZ), Účast na pornografickém představení (§ 193a TZ), případně Navazování nedovolených kontaktů s dítětem (§ 193a TZ) či Svádění k pohlavnímu styku (§ 202 TZ) (Kopecký, Szotkowski, 2019).

V návaznosti na sexting je vhodné vymezit také termín pohlavní zneužívání/týrání (tzv. CSA – Child Sexual Abuse). Můžeme ho charakterizovat jako nepatřičné vystavení dítěte pohlavnímu kontaktu, činnosti či chování. Jedná se o širší pojem, proto zahrnuje více činností. Zařadit mezi ně můžeme jakékoliv pohlavní dotýkání, styk či vykořisťování kýmkoliv, komu bylo dítě svěřeno nebo kýmkoliv, kdo dítě zneužívá. Rada Evropy a její příslušná komise také rozlišuje dvě formy zneužívání, a to dotykové a bezdotykové. Mezi dotykové zneužívání řadíme pohlavní styk, dotyk pohlavních orgánů, masturbaci, orální sexuální praktiky atd. U nedotykového zneužívání nedochází k přímému kontaktu mezi aktéry. Patří sem například exhibicionismus či účast na sexuálních aktivitách (Kopecký, Szotkowski, 2019).

### **3 Rizikové chování v online prostředí**

Třetí kapitola diplomové práce se zabývá jednotlivými sociálními sítěmi, které jsou mezi dětmi nejvíce využívány. Pozornost je zaměřena také na formy online rizikového chování, které jsou detailněji popsány ve třetí podkapitole.

#### **3.1 Sociální sítě**

Internet a v něm realizovaná komunikace jsou součástí každodenních životů dětí i dospělých. Je pro ně zdrojem zábavy, nových informací a poznatků, prostředek pro komunikaci s vrstevníky, ale také s neznámými uživateli v online prostředí.

Jak již bylo zmíněno, internetová komunikace má svá specifika. Probíhá ve virtuálním prostředí, kde není možné zachovat všechny potřebné verbální i neverbální složky. Nejčastěji je komunikace realizována skrze sociální sítě, které jsou velmi využívány nejen mezi dětmi, ale i dospělými.

Sociální sítě se staly součástí naší každodennosti, aniž bychom tomu přisuzovali větší význam. Skrze tyto platformy mohou lidé vzájemně komunikovat, vytvářet a udržovat vztahy, trávit zde volný čas i získávat nové poznatky. Základním principem fungování sociálních sítí je sdílení příspěvků, díky kterým mohou uživatelé udržovat kontakt a navazovat nové vztahy.

Kolouch (2016) definuje sociální sítě jako druh služby, která zprostředkovává uživatelům vzájemnou komunikaci, sdílení dat a získání nových informací. Uživatelé v rámci komunikace na sociálních sítích sdílí také obsahovou část, kdy dochází ke sdílení, vytváření a předávání fotografií, dokumentů či videí mezi jednotlivými uživateli navzájem. Jedním z dalších rysů je také nutnost zakládání profilů, které vytváří obraz osob využívající tyto sítě. Tyto profily mohou odpovídat reálným osobám, ale mohou být také zcela smyšlené (Černá, Černý, 2012).

Jirásek (2015, s. 107) definuje pojem sociální sítě jako: „Propojenou skupinu lidí, kteří se navzájem ovlivňují. Tvoří se na základě zájmů, rodinných vazeb nebo z jiných důvodů. Tento pojem se dnes také často používá ve spojení s internetem a nástupem webů, které se na vytváření sociálních sítí přímo zaměřují (Facebook, Lidé.cz apod.). Sociální sítě se mohou vytvářet také v zájmových komunitách kolem určitých webů, například na jejich fórech.“

Kopecký (2015) uvádí, že sociální sítě mají řadu společných vlastností, které je charakterizují:

- a) obsah sociálních sítí tvoří sami uživatelé;
- b) sociální sítě umožňují vytvářet sociální vazby (spojovat se s přáteli);
- c) obsahují velké množství citlivých a osobních informací, které o sobě zveřejňují sami uživatelé;
- d) podporují jednoduché a efektivní sdílení informací.

Pro přehlednější charakteristiku můžeme na základě předchozích definic uvést jednotlivé znaky sociálních sítí:

- navazování vztahů;
- vzájemná komunikace mezi uživateli;
- vytváření, předávání a sdílení obsahu mezi jednotlivými uživateli;
- jednoduché a efektivní sdílení informací;
- interaktivnost komunikace;
- nutnost aktivního zapojení uživatelů;
- využívání kyberprostoru, jakožto nejvhodnější platformy (Kolouch, 2016).

Sociální sítě vytvářejí nový svět, kde se prohlubují rozdíly mezi rodiči a dětmi. Pro děti je komunikace skrze sociální sítě daleko jednodušší. Nemusí napřímo vyjadřovat svoje emoce a mohou jednoduše svoje pocity skrýt za emotikony. Mohou být smutní, ale tím, že využijí emotikon, který představuje dobrou náladu, nemusí nikdo jejich špatnou náladu poznat, pokud ony samy nechtějí. Navíc se na sociálních sítích orientují daleko lépe než rodiče, kteří se s nimi teprve seznamují a začínají je využívat. Tím jsou děti o krok napřed a mají ucelenější představu o tom, jak toto virtuální prostředí funguje.

Sociální sítě umožňují uživatelům rychlou a bezprostřední komunikaci, poskytují nám nové informace, jsou inspirativní, sdružují lidi všude po světě. Zároveň mají i své stinné stránky. Lidé tráví na sociálních sítích stále více času. Místo stráveného času s kamarády si s nimi raději píšou skrze sociální sítě nebo volají přes videohovory. Moderní technologie ovlivňují také naše mentální zdraví. Každý sdílí jen to, co se mu daří, avšak úskalí běžného života nechávají uživatelé stranou. Konzumenti těchto příspěvků mají v porovnání se svým životem výčitky, že dělají něco špatně, když se jim nedaří vést takový život, jako mají ostatní uživatelé sítí.

V souvislosti se stinnými stránkami sociálních sítí je vhodné uvést i symptomy, které poukazují na závislost:

- sociální sítě mají přednost před reálným životem – setkávání se s přáteli, rodinou;
- nutková potřeba neustále sítě kontrolovat – pokud k tomu není příležitost, u jedince vzrůstá nervozita a hrozí až agresivní chování;
- prodlužuje se doba, kterou jedinec na sociálních sítích tráví;
- není-li možnost se na sítě přihlásit, vyskytují se abstinenční příznaky (nervozita, výbušnost, úzkost);
- dochází k relapsu – uživatel maže sítě ve snaze zbavit se závislosti na nich, ale nakonec se opět vrátí (Hardyn, 2019).

### **3.2 Děti na sociálních sítích**

Je známo, že je většina sociálních sítí určena pro děti od 13 let a tyto platformy obsahují i kontrolní mechanismy, které sítě umožňují používat až od stanoveného věku. Tyto mechanismy ale nejsou nijak dobře zabezpečené, proto je velice jednoduché je „obejít“. Stačí si pouze změnit datum narození a dítě může začít na sítích fungovat. Právě z tohoto důvodu je možné na internetových platformách nalézt děti již ve velmi raném věku.

Výzkum Kopeckého (2019) poukazuje na skutečnost, že více než 50 % z výzkumného vzorku dětí, které jsou mladší třinácti let, využívají sociální sítě, i když mají oprávnění tyto sítě využívat až po překročení této věkové hranice.

Děti v prostředí internetu sdílejí velké množství osobních údajů, aniž by si uvědomovaly, jaké dopady tyto skutky mohou mít. Sdílené citlivé údaje tak často vedou k jejich snadné identifikaci.

Dle výzkumu Kopeckého (2019) patří mezi nejvyužívanější sociální síť u dětí YouTube (89,51 % respondentů). Velmi využívanými platformami jsou také Facebook, Facebook Messenger či Instagram. V posledních letech zaznamenáváme také velký růst platformy TikTok (bývalé Musica.ly). Tu dle výzkumu využívá více než čtvrtina českých dětí (Kopecký, 2019).

Velmi zajímavé je sledovat také věkové rozložení uživatelů u jednotlivých sítí. Zatímco Facebook, Instagram nebo Snapchat aktivně využívají děti ve věku 12–14, TikTok používají děti dříve – již kolem věku 10–11 let. Je to dáno zejména

povahou služby (sdílení krátkých videí, které jsou doplněny o hudební doprovod), která cílí především na dětské publikum (Kopecký, 2019).

Zajímavým faktem je i to, že rodiče ve většině případů vědí, že jejich děti sociální sítě využívají, i když nesplňují věkový limit pro jejich užívání. Potvrzují to i výzkumy z E-bezpečí z let 2015 a 2017, kde děti přiznaly, že o jejich fungování na sítích rodiče vědí.

Nyní je vhodné charakterizovat jednotlivé sociální sítě, které jsou mezi dětmi nejvíce využívány:

## **YouTube**

Jednou z vůbec nejvíce využívaných sociálních sítí je YouTube. Jedná se o internetový server, který je určený pro sdílení videosouborů. První video bylo publikováno v roce 2005. Jako zakladatelé jsou uváděni Chad Hurley, Steve Chen a Jawed Karim. Od roku 2006 se YouTube stalo vlastnictvím společnosti Google (Sztokowski, Kopecký, 2018).

Server umožňuje uživatelům nahrávat, sdílet, komentovat a sledovat videa. V České republice je cca 5 milionů uživatelů, kteří za měsíc shlédnou téměř 2 miliardy videí. Z tohoto počtu je 50 % sledováno prostřednictvím mobilních telefonů, což demonstruje velkou oblíbenost této platformy zejména u mladších jedinců (Sztokowski, Kopecký, 2018).

YouTube aktivně i pasivně využívají již děti, které navštěvují první stupeň základních škol. Velký zájem o tuto platformu je především díky generaci „Youtuberů“, kteří jsou schopni nabídnout velmi zajímavý a poutavý obsah i malým dětem. V 10 letech využívá YouTube až dvakrát více dětí než Facebook, přičemž se rozdíl v užívání těchto sítí vyrovná zhruba ve 14 letech věku (Sztokowski, Kopecký, 2018).

Děti při návštěvě YouTube nejvíce preferují sledování videí, které jsou vytvářeny „Youtubery“. Jedná se zejména o letsplaye (záznamy z hraní počítačových her), zábavná videa (vtipy, humor) a dívky nejvíce vyhledávají kanály, které jsou zaměřené na módu.

Obsah, který je na YouTube zveřejňován, není automaticky regulován. K obsahu, který by se na této platformě neměl objevit patří nahota, sexuální, nebezpečný, škodlivý, násilný či nenávistný obsah, výhrůžky, spam a podvody. Aby bylo možné tento obsah odstranit, musel by YouTube dokázat veškerý obsah

kontrolovat, což je téměř nemožné, protože za každou minutu uživatelé nahrávají až 400 hodin nových videí (Szotkowski, Kopecký, 2018).

## **Facebook**

Facebook byl založen v roce 2004 studentem Harvardské univerzity Markem Zuckerbergem. Velice rychle nabral na popularitě a v současné době je na něm 2,7 miliardy aktivních uživatelů měsíčně (Statistiky využití sociálních sítí, 2021).

Jedná se o sociální síť, která je využívána jak dospělými, tak dětmi. Téměř 93 % dětí ve věku 11–17 let, které mají založené sociální sítě vlastní i profil na Facebooku (Kopecký, Szotkowski, Krejčí, 2014).

Působení dětí na Facebooku se za poslední roky ale velice proměnilo. Většina z nich vlastní tuto aplikaci v telefonu, ale téměř ji nevyužívají. Přesouvají se totiž na jiné, pro ně atraktivnější aplikace, jako je například Instagram nebo TikTok. Jedním z důvodů, proč děti Facebook opouští, je i to, že se na něj přesouvají jejich rodiče. S těmi dětmi ve většině případů na sítích nechtějí být v kontaktu, a i proto vyhledávají alternativy, kam své působení přesunout.

## **Instagram**

Instagram vznikl v roce 2010 jako platforma, která byla určena ke sdílení fotografií. Tato sociální síť je využívána především prostřednictvím mobilní aplikace, kterou si mohou uživatelé zdarma nainstalovat do svých chytrých telefonů. Tuto síť mohou uživatelé navštívit i prostřednictvím tabletů nebo počítačů, ale funkce Instagramu jsou zde značně omezené.

Instagram je považován za nejdynamičtější sociální síť, neboť počet jeho uživatelů neustále roste. Hlavním principem této platformy je sdílení fotografií a videí. Instagram je využíván zejména pro sebe prezentaci. Většina uživatelů se snaží skrze Instagram prezentovat svůj perfektní a bezstarostný život, který žijí. Tato skutečnost má ale špatný vliv na dětské uživatele, kteří nejsou schopni pohlížet na věci kriticky. Instagram je ve většině případů jen iluze. Uživatelé většinou sdílí pouze to „dokonalé“, nikoliv to, co se jim nedaří. To pak na děti může působit dojmem, že pokud se jim některé věci nedějí tak, jak si představovaly, ve svém životě selhávají.

Instagram je plný perfektních lidí, kteří jsou vždy upraveni, jezdí na dovolené, kupují či dostávají drahé dárky, chodí na večere a většinu svého času tráví

v kavárnách. To ale není reálný život dětí, které chodí do školy a většinu z těchto věcí si nemohou dovolit. Často se jedná o „influencery“ (lidé, kteří mají velký vliv na ostatní), kteří takové životy žijí. Většina dětí tyto lidi na sítích „sleduje“ a vytváří si tak mylnou představu o tom, jaký reálný život ve skutečnosti je. V tomto případě se stává Instagram nebezpečný, neboť může u dětí vyvolat frustraci.

Tato platforma je velice oblíbená zejména u celebrit a vlivných lidí, kteří ji využívají pro komunikaci a zpětnou vazbu od svých fanoušků. Díky velkému počtu odběratelů pak tyto celebrity velice snadno navazují spolupráce s firmami, díky kterým si mohou vydělat nemalé peníze. Velice často tyto lidé propagují produkty jen kvůli penězům, aniž by je předem vyzkoušeli a ztotožnili se s jejich opravdovou kvalitou, kterou vyzdvihují.

Z hlediska bezpečného užívání této sítě je také důležité zmínit možnost zabezpečení svého účtu. Uživatel si může zvolit, zda jeho profil bude veřejný, a tím i dohledatelný všemi nebo soukromý, kde ostatní uživatelé musí zažádat o „sledování“ vašeho profilu. Děti mají často své profily veřejné, tudíž je může vyhledat kdokoliv a kdykoliv. Z hlediska prevence je velice důležité děti informovat o možných rizicích a o důležitosti zabezpečování osobních profilů.

## **Snapchat**

Jedná se o aplikaci, která je rozeznatelná díky ikonice ducha na žlutém pozadí. Vznikla v rámci školního projektu na Stanfordské univerzitě v roce 2011 a původně se nazývala Picaboo. Prostřednictvím této sítě je možné kromě klasického chatování také sdílet fotografie či krátká videa, jejichž limit zobrazení si odesílatel sám nastaví. Po uplynulé lhůtě se „snapy“ (odeslané fotografie či videa) samy smažou, nelze je ani zpětně dohledat, což je považováno, zejména mezi dětmi, za hlavní přednost této aplikace (Doležalová, 2018).

Aplikace Snapchat je stejně jako ostatní sociální sítě určen pro děti starší 13 let. Málodko tuto věkovou hranici ale dodržuje. Tvůrci aplikace se proto rozhodli vytvořit speciální verzi pro mladší jedince, tzv. „Snapkidz“. Ta umožňuje fotografie vytvořit a uložit, nelze je však odeslat (Doležalová, 2018).

V poslední době je zaznamenán pokles aktivních uživatelů této aplikace, protože se do popředí dostává již zmíněný Instagram. Stále ale tuto aplikaci využívá velké množství zejména dětských uživatelů.

Velké množství uživatelů tuto aplikaci využívá zejména k posílání svých intimních fotografií. Úskalím této aplikace je možnost vytváření tzv. „screenshotů“ (snímky obrazovky). Zasláný materiál si tedy příjemce může během několika vteřin vyfotit. Snapchat se snaží tento trend ošetřit tím, že odesílateli nahlásí, že příjemce jeho příspěvek zdokumentoval. Mladší uživatelé jsou ale velice kreativní, takže dokáží snímek obrazovky vytvořit tak, aniž by o tom odesílatel věděl. Toto se stává největším rizikem zmiňované aplikace.

## **TikTok**

Tato sociální síť v roce 2017 vystřídala svého předchůdce, službu Musical.ly. V současné době tuto platformu využívá měsíčně přes půl miliardy uživatelů po celém světě. TikTok je stále více využíván i v České republice, a to především dětmi. Více jsou na této síti aktivní dívky. Tato sociální síť je založena na principu nahrávání krátkých, maximálně minutových, videí, které jsou doprovázeny hudebním podkladem. Veškerá video-produkce, kterou děti na síti umísťují se v základním nastavení aplikace stávají veřejné a snadno šířitelné. Uživatel si sám musí profil zabezpečit a přepnout ho do soukromého režimu, aby nebyla videa dohledatelná kýmkoliv (Kopecký, 2019).

Tato aplikace je extrémně jednoduchá, nevyžaduje žádné složité ovládání. Její obsah je audiovizuální, což je pro děti extrémně lákavé. Neobsahuje žádné texty, které by musely zdlouhavě číst a věnovat jim tak nadměru své pozornosti.

Stejně jako u ostatních sociálních sítí, kde děti sdílejí svůj vlastní videoobsah, se i v prostředí TikToku objevuje celá řada problémů (agrese, úniky informací, cílené nahrávání sexuálně explicitního obsahu, vydírání, obtěžování). Ačkoliv mohou TikTok využívat osoby starší 13 let, stejně jako u předešle zmiňovaných aplikací, není tomu tak. Do tohoto prostředí se dostávají daleko mladší děti (Kopecký, 2019).

Velké úskalí, které postihuje TikTok jsou zejména úniky videí velmi malých dětí (do 11 let), které obsahují sexuálně laděný obsah. Tato sociální síť je nejvíce založena na sdílení tanečních a hudebních videí, u kterých se děti natáčejí. Na záznamech se v některých případech objevují obnažené části těla dětí, které přitahují pozornost sexuálních predátorů. Právě tato videa jsou cíleně vyhledávána, sdílena a rozšiřována (Kopecký, 2019).



### 3.3 Formy online rizikového chování

V předchozí podkapitole byly popsány jednotlivé sociální sítě, skrze které nejčastěji dochází k rizikovým způsobům chování v prostředí internetu. Nyní je vhodné se již konkrétně zaměřit na formy rizikového chování v kyberprostoru.

#### Kyberšikana

Pojem kyberšikana je velice úzce spjatý s definicí tradiční šikany. Šikanu můžeme popsat jako agresivní, úmyslné, opakované jednání či chování, které je realizováno vůči jednotlivci/skupině, jež se nemohou bránit (Olweus, 1993). Olweus (1993) také upozorňuje na důležitost rozlišování mezi agresí a šikanou. Agrese je vnímána jako jednorázová záležitost, zatímco šikana se opakuje a je zde zřetelná asymetrie vztahu mezi pachatelem a obětí.

Termín kyberšikana na tuto charakteristiku navazuje a rozšiřuje ji o další specifika. Jedná se o formu agrese vůči skupině/jednotlivci, která je realizována opakovaně skrze informační a komunikační technologie (tablet, počítač, mobilní telefon). Opakovatelnost je buď ze strany původního agresora, či dalších osob, tzv. sekundární útočníci, kteří opakovaně sdílí nevhodné nahrávky či se nevhodně vůči oběti v prostředí internetu vyjadřují (Co je kyberšikana, 2022).

Kyberšikana je nejčastěji definována jako záměrná činnost, ale vzniknout může i nezáměrně. Může se například jednat o nevhodný vtip, který se ve virtuálním prostředí vymkne kontrole. Kyberšikana je často zaměňována s termínem „online obtěžování“, kterým ale charakterizujeme jednorázové útoky, jejichž dopad je pouze krátkodobý na rozdíl od kyberšikany. Pro ni je důležité kritérium opakovatelnosti, dlouhodobosti a **oběťmi je považována za ubližující**. Na rozdíl od jednorázového obtěžování se oběť nedokáže útokům bránit a mezi aktéry vzniká mocenská nerovnováha (Co je kyberšikana, 2022).

Mezi hlavní projevy kyberšikany řadí Černá (2013) následující formy chování:

- vydávání se za někoho jiného;
- krádež hesla;
- vyloučení a ostrakizace – zejména ze skupiny, do které by chtěla oběť patřit;

- flaming – prudká hádka, která proběhne mezi uživateli některého virtuálního komunikačního prostředí (diskusní fórum);
- kyberharašení – opakované zasílání zpráv oběti agresorem (na rozdíl od flamingu se jedná o jednostrannou činnost);
- kyberstalking – opakované zasílání zpráv s cílem zastrašit, vyděsit či vydírat oběť;
- pomlouvání – sdělování nepravdivých informací o druhých s cílem je poškodit/vyloučit ze skupiny;
- happy slapping – jedná se o fyzické napadení oběti, které je zároveň natáčeno na mobilní telefon a následně může být zveřejněno v online prostředí (Černá, 2013).

Velmi často se v souvislosti s kyberšikanou dozvídáme pouze o jejich následcích, které s sebou nese. Pro lepší pochopení problematiky je důležité zmínit i důvody, proč ke kyberšikaně ze strany dětí dochází. Kopecký (2019) uvádí 9 motivů pro realizaci kyberšikany:

**Pomsta** – Jedním z velmi častých spouštěčů kyberšikany je právě pomsta. Dítě, které se stalo obětí tradiční šikany se pokouší o pomstu ve virtuálním prostředí, které je pro něj bezpečnější, a to hlavně kvůli možnosti anonymity. To samé platí i o obětech kyberšikany, které si kompenzují svoji slabost na ostatních. Chtějí, aby i ostatní zkusili prožít to, co zažívaly ony, když se stali oběťmi. Problém je v tom, že ne vždy se mstí těm, kteří jejich bolest skutečně způsobili. Často si vybírají slabší jedince, kteří jsou pro ně jednoduššími „kořistmi“ (Kopecký, 2019).

**Oběť si to zaslouží**– Dalšími oběťmi se stávají jedinci, kteří si takové chování dle ostatních „zaslouží“. Jedná se o děti, které mají ve třídě vynikající studijní výsledky („šprti), sociálně slabší žáci („socky“) či žáci, kteří mají nejrůznější zdravotní problémy („retardi“). Pachatelé, kteří si vybírají tento typ obětí, mají pocit, že se díky jejich šikanování posouvají výše na společenském žebříčku a získávají tak lepší postavení. Své chování pak vnímají jako oprávněné a necítí výčitky svědomí ani vinu za činy, které sami realizují (Kopecký, 2019).

**Nuda** – Dalším motivem se může stát nuda. Kyberšikana pak může být prostředkem pro to se s ní vypořádat. Nuda často souvisí i s nezájmem ze strany rodičů, kteří nevědí, jak se jejich děti v online prostředí chovají. Internet se tak pro

děti s nedostatkem pozornosti stává místem, ve kterém se na sebe pokouší upozornit a získat obdiv ostatních (Kopecký, 2019).

**Vliv skupinového tlaku** – Dítě se stává pachatelem, protože chce zapadnout do třídního kolektivu, ve kterém je toto chování běžné a stává se skupinovou normou. Pro dítě je jeho postavení ve třídním kolektivu důležité, a proto se pokouší svým spolužákům vyrovnat. Ve skupině s takovýmto chováním dochází i k rozpadu odpovědnosti za dané činy. Tlak skupiny pak působí i na oběti, které se nechávají ve třídě „dobrovolně“ šikanovat, aby zapadli (Kopecký, 2019).

**„Dělají to všichni, můžu i já.“** – Pokud děti věří, že je kyberšikana velice rozšířený jev a spousta lidí ji páchá, je větší pravděpodobnost, že se takto začnou chovat i ony samy. Kyberšikanu vnímají jako běžný a bezproblémový jev, neboť ho tak vnímá i jejich vrstevnická skupina (Kopecký, 2019).

**Kyberšikana jako projev sociálního postavení** – Internet se stává nástrojem agrese, slouží k posilování vlastní pozice a oslabování pozic ostatních dětí, jež se stávají terčem útoků. Populární děti si tak vybírají ke svým útokům ty, které nejsou mezi ostatními dětmi tak oblíbené (Kopecký, 2019).

**Pachatelé věří, že je nelze chytit** – Další motiv je propojen s anonymitou internetu. Ta dává dětem velice falešný pocit bezpečí. Myslí si, že když na sociálních sítích vystupují pod falešnými profily, není možné je chytit (Kopecký, 2019).

**Nedostatek empatie** – Pachatelé nevidí napřímo reakci oběti na jejich jednání, což jim usnadňuje realizovat takové věci, které by v běžném životě neudělali. Naopak vnímají takové chování vůči oběti jako zábavné a populární (Kopecký, 2019).

**Vtip, co se vymknul kontrole** – Kyberšikana často začíná jako nevinný vtip, který se ale později vymyká kontrole. Pachatelé nechtějí oběti výrazně ublížit a žijí v iluzi, že je jejich chování neškodné a nevinné. Ve virtuálním prostředí je ale velmi snadné, aby vtipné video, které je natočeno spolužáky, uniklo ze soukromé skupiny a dostalo se k širšímu publiku. Do jeho rozesílání se zapojují i sekundární útočníci, kteří neví, jak video vzniklo, ale připadá jim zábavné, a proto ho šíří dále (Kopecký, 2019).

Zmíněny byly možné motivy pachatelů, které vedou k realizaci kyberšikany. Nyní je vhodné ohlédnout se i na oběti tohoto procesu. Kyberšikana není založena na fyzickém kontaktu mezi obětí a agresorem. O to více je pro oběť náročná po

psychické a emocionální stránce. Může pro ni mít až fatální následky, které se promítají do jejich chování a jednání. Zde jsou uvedeny příklady možných změn:

- negativní emoce – depresivní stavy, sebevražedné myšlenky, dlouhotrvající negativní myšlenky;
- vyhýbavost a sociální izolace oběti – omezené využívání sociálních sítí, nedůvěra vůči okolí, snížení kontaktu s přáteli;
- ovlivnění chování a účasti ve škole – záškoláctví, pokles školní výkonnosti, nízké sebehodnocení, pocity osamělosti;
- pocit ohrožení vlastního bezpečí – pasivita, úzkost, zvýšení verbální a fyzické agresivity;
- zástupné aktivity – konzumace nadměrného množství sladkostí, zneužívání omamných látek (alkohol, drogy), zlehčování situace, dominance koníčků a zálib;
- změny fyzických projevů – vyčerpání organismu, změna váhy, nevolnost, oslabení imunity, sebepoškozování v důsledku frustrace (Gajdošová, 2011).

### **Kybergrooming**

Tímto termínem je označováno chování uživatelů internetu, jehož cílem je v oběti vyvolat falešnou důvěru a přimět ji k osobní schůzce (Kopecký, 2010). Výsledkem může být sexuální zneužití oběti, zneužití oběti pro dětskou prostituci či pro výrobu dětské pornografie. Jedná se o druh psychické manipulace. Pachatel (nejčastěji dospělý uživatel s falešnou identitou) s dítětem navazuje velmi intenzivní a blízký kontakt, přičemž využívá několik strategií – zrcadlení, vábení a uplácení, snižování zábrán zaváděním sexuálního obsahu do konverzace, manipulace prostřednictvím fotografií opačného pohlaví či webcam-trolling (video smyčka, zachycující opravdového člověka při chatování, kterou oběť považuje za reálný obraz z webkamery (Co je kybergrooming, 2019).

Kybergrooming je rozdělován do několika etap útoku (Kopecký et al., 2014):

- a) přípravná fáze – příprava podmínek pro kontakt a manipulaci s obětí, budování virtuální identity (často více než jedna), která může být:
  - statická – falešná, prostřednictvím které oslovuje vybrané oběti (zakládání profilu na sociální síti Facebook)

- dynamická – upravování identity dle potřeby (útočník může vystupovat pod několika přezdívkami) (Kopecký, Sztokowski, 2018);
- b) kontaktování oběti – formování vztahu a přátelství, lichocení pro získání náklonnosti oběti, snaha být zábavný, efekt zrcadlení (napodobování oběti s cílem prolomit zábrany);
- c) příprava na osobní schůzku – zlomové formy manipulace oběti (překonávání věkové hranice mezi útočníkem a dítětem, vyhrožování a vydírání);
- d) samotný útok – nejčastěji se jedná o realizaci osobní schůzky (Kopecký et al., 2014).

Pachateli těchto činů se nejvíce stávají dospělí muži, proto se děti spíše dostávají do role oběti, než že by ony samy tyto činy realizovaly. Dle výzkumů se nejčastěji oběťmi online obtěžování stávají děti ve věku 13–17 let. Přestože je jen malé procento obětí fyzicky sexuálně napadeno, důsledky těchto činů bývají velmi závažné. A to nejenom v oblasti fyzické, ale také psychické (např. negativní ovlivnění kognitivního a emočního vývoje osobnosti) (Kopecký et al., 2014).

V souvislosti s kybergroomingem jsou také charakterizovány specifické rysy tohoto chování v online prostředí (Kopecký et al., 2015):

- manipulace – kybergrooming zahrnuje několik forem manipulativního jednání (lichocení, nabídky dárků a peněz, různé druhy hrozeb); způsoby, které pachatelé k manipulaci vybírají často závisí na jejich osobnosti, okolnostech a osobnosti dítěte (Kopecký et al., 2015);
- dostupnost obětí – internet je prostředím, které umožní pachatelům za krátkou dobu kontaktovat velké množství dětí; pomáhá také anonymita internetu a přístupnost k sítím odkudkoliv, a i z tohoto důvodu může komunikace s obětí probíhat velmi intenzivně (Kopecký et al., 2015);
- budování vztahu – během komunikace je velmi důležité prohlubování vztahu mezi aktéry a sdílení intimity; útočníci ve vztahu k dětem volí různé přístupy (zjišťují záliby dětí a následně je přesvědčují, že volný čas tráví stejně); v komunikaci se snaží být pachatelé pozitivní, přívětiví a důvěryhodní (Kopecký et al., 2015);
- sexuální témata v komunikaci s dítětem - pro komunikaci pachatele a dítěte je charakteristické prolomení bariér ohledně tématu sexuality;

chatování může mít povahu flirtování, posílání odkazů na pornografické stránky či zasílání vlastně vyrobeného intimního materiálu; vzájemná výměna intimních materiálů je velmi riziková, neboť může skrze tyto citlivé informace docházet k vydírání a vyhrožování; pachatelé se také díky výměně materiálů snaží snižovat zábrany v komunikaci a prohlubovat tak jejich vzájemný vztah (Kopecký et al., 2015);

- posuzování rizik – v této etapě pachatel zvažuje, jakým způsobem zajistí to, aby nebyl odhalen, podařilo se mu dítě zmanipulovat a sexuálně zneužít; pachatelé proto využívají několik možností ochrany:
  1. technická ochrana – využívání více technologií, tvorba falešných identit a účtů, změna IP adres;
  2. přechod k soukromé komunikaci – opouštění veřejného internetového prostoru (otevřené sociální sítě) a přechod na komunikaci skrze soukromé emaily, SMS zprávy či chaty;
  3. zajištění osobní schůzky – často v místech, které jsou daleko od jejich domova (Kopecký et al., 2015);
- podvádění – pro oběť je těžké rozeznat, že její virtuální přítel lže; pachatelé využívají falešných identit a k odhalení jejich pravé tváře dochází často až na osobní schůzce (Kopecký et al., 2015).

Pokud se dítě stane obětí kybergroomingu a následně dojde i k sexuálnímu zneužití, je velmi těžké tuto skutečnost odhalit. Zneužití děti se bojí vyhledat pomoc, nechťejí o svých problémech mluvit, neboť se jedná o velmi intimní téma. Často se také obávají pomsty ze strany pachatelů. I z tohoto hlediska mají případy sexuálního zneužívání dětí ve virtuálním prostředí velkou latenci (Kopecký et al., 2014).

Následky sexuálního zneužívání mohou být mnohdy i fatální. Čím mladší je zneužitá dítě, tím horší dopady to na něj může mít. Mezi nejčastější následky sexuálního zneužívání můžeme zařadit:

- disharmonický vývoj osobnosti;
- depresivní ladění, sebepoškozování;
- pro okolí nesrozumitelné chování, rizikové chování;
- ztráta citu pro morální hodnoty a běžné hranice;

- narušení emočních vodítek pro správné posuzování situací a správného chování (Machková, 2012).

Zneužíváním se dítě může dostat do stavu velké tenze, úzkosti a úzkostnosti. Je totiž s pachatelem vázán citovou vazbou a věří, že právě on dokáže zaručit jejich ochranu. Mimo psychických následků se také u dětí mohou projevit ty fyzické. Mezi ně můžeme zařadit například zlomeniny, rány, popáleniny, podvyživení či opoždění psychomotorického vývoje (Machková, 2012).

## **Sexting**

Sexting podle Kopeckého (2019) označuje dobrovolné sdílení vlastních sexuálně laděných zpráv, fotografií či videozáznamů, a to zpravidla v online prostředí. Sextingu se často věnují zejména dospělí, a to v rámci partnerských vztahů. V současné době se s ním ale stále častěji setkáváme také u dětí na základních školách.

Tento pojem je složeninou dvou slov – sex a textování. Nejčastějším cílem je navázání partnerského vztahu mezi odesílatelem a příjemcem nebo jeho zpestření.

Termín zahrnuje širší spektrum činností než jen odesílání a přijímání vlastních sexuálně laděného materiálů. Zařadit pod něj můžeme například přeposílání přijatých fotografií od jiných lidí nebo také zaslání explicitně či sexuálně laděných textů, obrázků, fotografií či videí (Hollá, 2016). Tyto činnosti pak můžeme souhrnně nazvat jako cybersex, který Divínová (2005) charakterizuje jako jakoukoliv formu sexuálního vyjadřování prostřednictvím internetu. Od sextingu se tento pojem liší tím, že se nejedná o sdílení vlastního explicitního materiálu, nýbrž jakkoliv sexuálně laděného.

Dle výzkumů je zřejmé, že sexting mezi adolescenty narůstá na popularitě. V roce 2017 byl proveden výzkum, kterého se zúčastnilo 4878 respondentů s průměrným věkem 14 let. Z výsledků vyplývá, že více než 24 % aktivně provozuje sexting ve formě zaslání eroticky laděného textu. Více než 15 % dotazovaných potvrdilo, že rozesílají své intimní fotografie, 6 % tázaných pak sdílí svá erotická videa (Kopecký, Szotkowski, 2017).

Mezi hlavní nebezpečí tohoto jevu patří zejména vysoké riziko zneužití osobních citlivých materiálů potenciálním útočníkem (např. bývalý partner, známý/známá). Ten poté může oběť vydírat, šikanovat či s ní manipulovat

V některých případech dochází i k zveřejnění intimních materiálů na internetu. Zde bývá problém s následným odstraněním fotografií/videí, neboť mohou v tomto prostředí kolovat velice rychle, a to i po dobu několika měsíců či let (Szotkowski, Kopecký, Krejčí, 2013).

Sexting je rizikovým jevem, který je úzce propojen s etapou dospívání současných adolescentů. Motivací pro jeho realizaci existuje celá řada. Zde je zmíněno pár příkladů (Szotkowski, Kopecký, 2018):

- a) sexting jako součást romantických vztahů – je využívám především jako nástroj pro upoutání pozornosti partnera, flirtování či vzrušení;
- b) sexting jako nástroj potlačení nudy;
- c) sexting jako produkt sociálního tlaku – vzniká v rámci tlaku konkrétní sociální skupiny (spolužáci, partner/partnerka);
- d) sexting jako produkt konzumní společnosti a nástroj pro sebe prezentaci;
- e) sexting jako nástroj pomsty – v některých případech sloužily intimní fotografie jako prostředky pro vydírání dítěte; počáteční komunikace přerostla ve výměnu materiálů, jejichž intimita se pomalu stupňovala (Szotkowski, Kopecký, 2018).

Explicitní materiál je nejčastěji šířen skrze sociální sítě, mezi které patří Facebook, portál libimseti.cz a lide.cz. Problematické je také v posledních letech digitální úložiště fotografií zvané rajce.net. Na tomto serveru nejvíce působí dospělí lidé, kteří zde zveřejňují nevhodné fotografie svých nezletilých dětí. Ty se pak stávají terčem útoků od jedinců s pedofilními úmysly. Tuto skutečnost si však většina dospělých plně neuvědomuje (Kopecký, 2011).

Realizace sextingu s sebou přináší všemožné důsledky, především pak ve vztahu k obětem. Jedním z nich může být například narušení pracovněprávních vztahů. V dnešní době dochází k častým kontrolám ze strany zaměstnavatelů. Ti se zaměřují především na prezentaci budoucích zaměstnanců na sociálních sítích. Ztráta prestiže pak může být důsledkem objevení intimních materiálů, které byly vytvořeny v mládí (Kopecký, Szotkowski, 2015).

Také Hollá (2016) ve své publikaci uvádí několik možných důsledků sextingu. Mezi nejzávažnější můžeme zařadit emocionální a psychosociální důsledky, které mohou být krátkodobého či dlouhodobého charakteru. Jedná se o ztrátu sebevědomí a sebeúcty, deprese, strach z vydírání a sexuálního obtěžování či duševní tíseň.



## **Kyberstalking**

Pojem kyberstalking byl poprvé použit v roce 1999 a byl charakterizován jako stalking (opakované a stupňované pronásledování, které může mít různé formy a různou intenzitu), který je přenesený do online prostředí. (Co je stalking a cyberstalking, 2008). Kyber tedy označuje skutečnost, že se tento jev děje na internetu. Čírtková (2008) uvádí, že mezi stalkingem v reálném prostředí a na internetu není téměř žádný rozdíl. V kyberprostoru se nejčastěji jedná o zaslání obtěžujících zpráv skrze sociální sítě či emaily. V reálném prostředí dochází k jednostranné touze ze strany pachatele trávit s obětí čas a mít o ní neustálý přehled. Oběť je pak sledována při každodenních aktivitách, dostává nechtěné dárky či dopisy. Pro oba typy stalkingu je typické, že je častěji pachatelem muž a obětí žena (Čírtková, 2008).

Mezi hlavní projevy kyberstalkingu patří: (Co je stalking a cyberstalking, 2008)

- a) opakované a dlouhodobé pokusy o kontakt s obětí;
- b) demonstrace moci a síly – kladení výhrůžek přímého i nepřímého charakteru ze strany pachatele;
- c) destrukce majetku oběti – charakteristické spíše pro stalking (poškrábané auto, poškození osobních věcí);
- d) agresor se vydává za oběť;
- e) snaha o poškození reputace oběti – jedná se zejména o šíření nepravdivých informací o oběti v jejím okolí (rodina, sousedi, pracovní kolektiv).

### **3.4 Možnosti šíření rizikového chování v online prostředí**

Virtuální prostředí stále více konkuruje prostředí reálnému, a to zejména ve vývojovém období dospívání. Mladí lidé daleko více udržují kontakty s ostatními právě skrze sociální sítě. To se promítá i v délce času, kterou mladiství na internetu tráví. Pro adolescenty se jedná o místo, ve kterém navazují vztahy, tvoří či modifikují svoji identitu a utužují přátelství s ostatními vrstevníky. Většina aktivních uživatelů sociálních sítí si bez nich v současné době nedokáže představit žít. Zvykli si se sociálními sítěmi vyrůstat, a to se podepisuje i na množství času, který na nich tráví. Pro spoustu z nich je daleko snazší prezentovat se na sociálních

sítích než v realitě. Hlavní kapitola věnuje pozornost rizikovosti sociálních sítí, proto je nyní vhodné uvést i možné formy šíření tohoto chování v kyberprostoru.

Černá (2013) popisuje ve své publikaci hlavní média, která jsou k šíření kyberšikany dnešními adolescenty nejčastěji využívána. Zde je uveden jejich přehled:

### **Webové stránky**

Mnoho internetových stránek vybízí k tomu, aby se na nich uživatelé chovali agresivně. Může se jednat přímo o webovou stránku, která je za účelem poškození někoho druhého vytvořena nebo jde o již existující stránky, které agresor ke zesměšnění oběti využije. Útok se může odehrát během několika málo kliknutí, i přesto ale může obletět celý svět (Černá, 2013).

Nejznámější je platforma YouTube, kam lze velice snadno a rychle nahrávat videa a většina mladistvých ji aktivně využívá. Figurují zde spíše jako pasivní uživatelé – videa pouze zhlíží, avšak žádný obsah aktivně nepřidávají (Černá, 2013).

YouTube se stává prostředkem pro umístování odcizených videí a koláží z fotek, které jsou přetvořeny do videí s nevhodnými komentáři. Video mohou být upravena tak, aby byla pro oběť ponižující a urážející. Zveřejněná videa nejsou ale jediné prostředky pro ublížení ostatním. Velký vliv mají i zveřejněné komentáře pod videi, které mohou obsahovat velké množství negativních vzkazů (Černá, 2013).

### **Instant messaging (IM) a zprávy (SMS, MMS)**

Kyberšikana přes IM (programy, které umožňují komunikaci v reálném čase) může probíhat velice různorodě. Jednat se může o zasílání ubližujících zpráv, vytváření nevhodných přezdívek, vystupování pod jménem oběti, ukradení hesla k zabezpečení sociálních sítí, pronásledování nebo zahlcování zprávami. Mezi tyto programy řadíme například Messenger, ICQ a další (Černá, 2013).

U SMS a MMS zpráv se může stejně jako u IM jednat o zahlcování oběti zprávami či o zasílání nevhodných, ubližujících fotografií a obrázků.

## **Sociální sítě**

Jedná se o služby, které svým uživatelům umožňují vytvářet si a upravovat vlastní profily, pod kterými poté na sítích vystupují. Umožňují také kontaktovat ostatní a sledovat to, co jejich přátelé dělají. Tato funkce je mezi uživateli nejvíce oblíbená.

K nejznámějším sociálním sítím můžeme v současné době zařadit Facebook, Instagram, TikTok či Snapchat. Většina mladých lidí působí minimálně na jedné z nich.

Mezi nejčastější projevy kyberšikany na sociálních sítích můžeme zařadit například ubližující komentáře, zveřejňování osobních informací, úpravu fotografií či ukradení uživatelského profilu (Černá, 2013).

## **Online hry**

V tomto případě se jedná o interaktivní hraní her (např. Play Station, X-box), během jejichž hraní je uživatelům umožněna komunikace s ostatními hráči (chat, videohovor). Během hraní tak může jednoduše docházet k obtěžování, vyhrožování či vulgaritám (Černá, 2013).

Existují také online hry, během kterých se hráči sdružují do skupin. Zde může dojít ke skutečnosti, že je jeden z hráčů ze skupiny vyloučen. Jedná se o typ agrese, který může vyvolat u člověka (zejména pak u mladších dětí) velký pocit ublížení. V rámci hraní může mezi hráči docházet také k úmyslnému ubližování virtuálními postavám, se kterými jedinci jejich hry hrají (Černá, 2013).

## **Závěr teoretické části**

Téma diplomové práce je velice aktuální, a to zejména vzhledem k neustále se rozvíjejícím informačním a komunikačním technologiím, se kterými současná generace vyrůstá a jsou součástí jejich každodennosti.

Teoretická část je rozpracována ve třech hlavních kapitolách, které vytvořily komplexní pohled na zkoumanou problematiku a jsou nezbytné pro naplnění cíle v empirické části.

První kapitola charakterizovala období adolescence, jeho psychologické aspekty a také to, jak probíhá socializace dospívajících. Součástí této kapitoly je i vymezení rizikového chování v reálném prostředí a charakteristika syndromu rizikového chování v dospívání.

Následující, tedy druhá kapitola se zaměřila již konkrétně na charakteristiku kyberprostoru, jakožto specifického prostředí, ve kterém se odehrávají zmíněné rizikové jevy. Pozornost byla věnována také kyberkriminalitě a skutkům, které mohou naplňovat skutkovou podstatu trestných činů ve virtuální realitě.

Poslední, třetí kapitola se již konkrétně zaměřila na rizikové chování v online prostředí. Popsány byly znaky internetu a sociálních sítí, na kterých se kyberšikana nejčastěji odehrává. Pozornost byla věnována i samotným dětem na internetu a jimi nejvíce využívaným sociálních sítí. Kapitola zahrnuje také charakteristiku rizikových forem chování a médií, skrze které se toto chování nejčastěji šíří.

## **4 Výzkumné šetření zaměřené na rizikovost sociálních sítí u žáků druhého stupně ZŠ**

Empirická část práce byla realizována skrze kvantitativní výzkum, jehož cílem bylo zjistit, zda žáci druhého stupně základních škol v Královéhradeckém kraji vykazují znaky rizikového chování v online prostředí. Pozornost byla zaměřena také obecně na zabezpečování profilů na sociálních sítích, navazování kontaktu s neznámými lidmi či jaká je důvěra žáků v těchto otázkách ve vztahu k rodičům. Kapitola také zahrnuje výzkumy, realizované na podobné téma, metodologii výzkumného šetření a samotnou interpretaci závěrečných výsledků.

### **4.1 Výzkumy zaměřené na problematiku rizikového chování na sociálních sítích**

V českém prostředí existuje poměrně velké množství výzkumů, které se věnují problematice rizikového chování dětí na sociálních sítích. Předmětem zkoumání se toto téma stává zejména díky tomu, že se intenzita využívání sociálních sítí neustále zvyšuje. Internet a sociální sítě se stávají součástí každodenních životů nás všech, a i z toho důvodu je nutné věnovat se realizaci výzkumů, které toto téma podrobně mapují.

Velký výzkum na téma rizikové chování českých dětí v prostředí internetu proběhl v letech 2013–2014. Celkem se ho účastnilo 28 232 respondentů ve věku 11-17 let ze všech krajů České republiky. Pro sběr informací byla využita kvantitativní metoda ve formě online dotazníku. Výzkum byl realizován centrem PRVoK a PdF UP v Olomouci. Hlavními tématy výzkumu byla kyberšikana, sexting, rizikové seznamování dětí na internetu, sdílení osobních údajů a využívání sociálních sítí (Kopecký a kol., 2015).

Výzkum zjistil, že nejvíce frekventovanou kyberšikanou mezi dětmi jsou průniky na účet a verbální agrese. Pachatelé se častěji stávají chlapani nežli dívky. Vlastní intimní materiál odeslalo jiným osobám 12 % dotazovaných ve věku 11–17 let. Nejčastější motivací byla tvorba takové fotografie pro svého partnera či partnerku. Více než 75 % respondentů považuje sexting za rizikový. Jako důvody rizikovosti byly nejčastěji uvedeny tyto argumenty: fotografie může být zneužita, někdo nás kvůli tomu může vydírat, fotografii by mohl získat pedofil, příjemce může takovou fotografii zveřejnit atd (Kopecký a kol., 2015).

Nadpoloviční většina (54 %) dětí komunikuje na sociálních sítích s uživateli, které osobně nezná. Dále také 40 % dětí uvedlo, že pokud by je internetový přítel o schůzku v realitě požádal, šly by na ni. O schůzce by se děti nejčastěji svěřily kamarádům nebo rodičům. Více než polovina dotazovaných (58 %) považuje komunikaci s lidmi, které nezná, za nebezpečnou (Kopecký a kol., 2015).

Největší výzkum proběhl v roce 2019 a realizovalo ho Centrum prevence rizikové virtuální komunikace Pedagogické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci ve spolupráci se společností O2 Czech Republic. Vznikl v návaznosti na předchozí výzkumy z let 2015–2018 a na studii Nebezpečí internetové komunikace (2014). Výzkum byl realizován skrze online anonymní dotazníky a oslovil celkem 27 177 respondentů ve věku 7-17 let. Zahrnuty byly všechny kraje České republiky (Kopecký, Szotkowski, 2019).

Z výsledků vyplývá, že více než polovina dětí ve věku 7–12 let využívá sociální sítě, i když je jejich minimální hranice použití stanovena na věk 13 let. Z hlediska sociálních sítí je nejvíce dominantní platforma YouTube, následuje Facebook a Instagram. Výzkum přinesl zjištění, že velice rychle narůstá popularita sociální sítě TikTok. Aktivně ho využívá zhruba čtvrtina českých dětí (28,48 %). Nejčastěji je používán dětmi ve věku 10–12 let (Kopecký, Szotkowski, 2017).

V porovnání s výzkumem v roce 2014 došlo k poklesu verbální agrese na sociálních sítích. Mezi další rizikové formy agrese můžeme zařadit průnik do účtu, což zažilo 12,64 % respondentů a také zneužití ponižující fotografie dítěte (12,25 %). Dalším tématem zkoumání byla i oblast rizikového seznamování dětí na internetu, kdy 26,77 % dotazovaných odpovědělo, že dostali od jiného uživatele internetu pozvánku na osobní schůzku. Téměř 70 % respondentů na schůzku v reálném světě dorazilo (Kopecký, Szotkowski, 2019).

Z výzkumu vyplývá, že děti jsou v prostředí internetu velice aktivní. Více než polovina dětí ve věku 7-12 let využívá sociální sítě, přestože jsou určeny až pro uživatele starší třinácti let. Vzhledem k faktu, že se práce zaměřuje na rizikové chování v prostředí internetu, využijí z výzkumu nejvíce výsledky, které se týkají této problematiky. Od roku 2014 došlo ke zdatnému poklesu kybernetické agrese. Čtvrtina dětí uvedla, že již dostali od uživatele sítí nabídku na osobní schůzku v reálném světě, kdy 70 % z nich na schůzku dorazilo (Kopecký, Szotkowski, 2019).

Další výzkum, zaměřený na rizikové chování dětí na sociálních sítích, shrnuje projekt EU Kids Online IV v České republice, který se zaměřil na online rizikové chování u dětí a dospívajících ve věku 9-17 let. Osloveno bylo celkem 2825 českých dětí, které internet aktivně využívají. Průměrný věk byl 12,6 let. Sběr dat probíhal v letech 2017–2018. Šetření bylo realizováno skrze online dotazníky (Macháčková, 2018).

Celkem 35 % dětí tráví během školního dne 4 a více hodin online, dívky i chlapci tráví na internetu zhruba podobný čas. Nejvíce dotazovaní na internetu sledují videa (75 %), komunikují s kamarády (73 %), poslouchají hudbu (72 %) či využívají sociální sítě (70 %) (Macháčková, 2018).

Zkoumána byla také rizikovost internetu. Více než třetina (36 %) respondentů zažila na internetu něco, co jim bylo nepříjemné. Častěji takové situace zažily dívky (40 %) než chlapci (31 %). Děti a dospívající by o takové zkušenosti dle výsledků výzkumu nejvíce mluvili s kamarády. Rodičům by se svěřilo 28 % dotazovaných (Macháčková, 2018).

Výzkum se zaměřoval i na sexting a seznamování se s neznámými lidmi. Více než třetina dětí a dospívajících uvedla (35 %), že v posledním roce obdrželi zprávu se sexuálním obsahem. Po čtvrtině (25 %) respondentů již někdo intimní materiály vyžadoval. Zprávu se sexuálním obsahem zaslalo nebo zveřejnilo 10 % dotazovaných. Téměř polovina adolescentů uvedla, že již byli někdy v kontaktu s někým, s kým se předtím nepotkali osobně (Macháčková, 2018).

## **4.2 Metodologie pedagogického výzkumu**

Výzkumné šetření v diplomové práci je realizováno kvantitativně. Pro kvantitativní výzkum je charakteristické numerické měření aspektů sledovaného jevu. Jedná se o záměrnou a systematickou činnost, při které dochází k ověřování a testování hypotéz o vztazích mezi jevy (Skutil, 2011). Pro diplomovou práci byl respondentům distribuován strukturovaný online dotazník, prostřednictvím něhož byly získány potřebné odpovědi. Kvantitativně orientovaný pedagogický výzkum má čtyři základní fáze (Chráska, 2016):

- stanovení problému;
- formulace hypotéz;
- ověření (verifikace) hypotéz;

- vyvození závěrů a jejich prezentace (Chráška, 2016).

Prvním krokem pro realizaci kvantitativně orientovaného výzkumného šetření je stanovení výzkumného problému. Ten je pro výzkumné šetření následující: Vykazují žáci druhého stupně ZŠ znaky rizikového chování v online prostředí? Na základě stanovení výzkumného problému byl vytvořen výzkumný cíl. **Hlavním cílem je tedy zjistit, zda žáci druhého stupně ZŠ v Královehradeckém kraji vykazují znaky rizikového chování v prostředí internetu.**

Po definování výzkumného cíle a problému je zapotřebí stanovit hypotézy. Hypotéza je vědeckým předpokladem a byla vyvozena z teoretického propracování daného problému. Základním znakem hypotézy je vyjádření vztahu mezi dvěma proměnnými. Musí být formulována v oznamovací větě a na konci výzkumu se buď potvrdí, nebo vyvrátí. Proměnné se musí dát měřit či kategorizovat (Gavora, 2000).

Pro empirickou část práce byly stanoveny následující hypotézy:

H1: Děti, které bydlí na vesnici tráví na sociálních sítích méně času než ty, které pochází z města.

H2: Dívky si častěji přidávají mezi své virtuální přátele neznáme lidi než chlapci.

H3: Žáci devátých ročníků mají větší zkušenost se zasíláním intimních materiálů než žáci šestých ročníků.

H4: Dívky více hovoří o sociálních sítích s rodiči než chlapci.

### 4.3 Realizace výzkumného šetření

Pro realizaci výzkumného šetření byla zvolena kvantitativní metoda, a to online strukturovaný nestandardizovaný dotazník, který byl zaslán na jednotlivé školy v Královehradeckém kraji. Dotazník je velmi frekventovanou metodou sběru dat a Gavora (2000) ho charakterizuje jako písemné kladení otázek a následné získávání písemných odpovědí.

Sběr dat byl realizován v průběhu listopadu a prosince 2022 a celkem se ho zúčastnilo 263 respondentů. Pro zachování úplné anonymity a snadnější rozšíření a zpracování dotazníku byl vybrán program Google Forms. Do výzkumného šetření byly zahrnuty pouze školy z Královehradeckého kraje. Výběr škol byl záměrný. Školy jsem oslovovala na základě znalosti učitelů na školách a také kvůli tomu, že jsem v některých školách realizovala preventivní přednášku o rizikovém chování



na internetu. Další respondenti byli získáni na základě metody sněhové koule, která je založena na náhodném „nabalování“ dotazovaných na základě doporučení respondentů předchozích (Vojtíšek, 2012). Využita byla sociální síť Facebook, přes kterou byl dotazník zaslán několika respondentům, kteří se poté postarali o jeho rozšíření.

Před samotnou distribucí dotazníku do škol byl realizován předvýzkum, kterého se zúčastnilo 10 dětí ze základní školy. Na základě vyplnění dotazníku bylo pro lepší srozumitelnost upraveno několik otázek, aby vznikla konečná verze dotazníku.

Samotný dotazník začíná úvodní částí, které obsahuje obecné informace o autorovi dotazníku, důvod výzkumného šetření a také informuje respondenty o jeho anonymitě. V úplném závěru zahrnuje předběžné poděkování všem respondentům, kteří se výzkumu dobrovolně zúčastnili.

Po úvodní části následuje hlavní tělo, které obsahuje 24 otázek. Jeho vyplnění trvalo maximálně pět minut. První sekce se zaměřuje na obecné informace, jako je pohlaví, ročník ZŠ, který navštěvují či zda žijí na vesnici nebo ve městě. Druhá část je zaměřena na trávení času na sociálních sítích a internetu. Zjišťováno je množství stráveného času, důvod trávení času online a také nejvíce využívané sociální síť mezi dětmi. Další část se již zaměřuje konkrétněji na rizikové chování dětí na internetu. Prostor je věnován zabezpečování profilů, vytvořených na internetu, vnímání rizikovosti jednotlivých jevů a přidávání neznámých lidí mezi své přátele. Dále je výzkumné šetření zaměřeno na online rizikové seznamování a setkávání se s neznámými lidmi v reálném prostředí či na problematiku sextingu. Poslední část dotazníku je věnována oblasti prevence, jak se strany rodičů, tak i školy.

V elektronickém dotazníku bylo použito několik typů otázek, které zjišťovaly informace potřebné pro následné vyhodnocení výzkumu:

- položky uzavřené – výběr z předem připravených odpovědí bez možnosti přidání odpovědi vlastní;
- položky polouzavřené – výběr z předem připraveného seznamu odpovědí s možností doplnit svůj vlastní názor, který v seznamu chybí;
- položky dichotomické – výběr ze dvou odpovědí, jež se vzájemně vylučují;
- položky polytomické – možnost zvolit více než jednu odpověď.

Výsledky z dotazníkového šetření byly statisticky zpracovány pomocí Pearsonova chí-kvadrát testu, díky němuž bylo možné zjistit souvislosti mezi sledovanými jevy. Pro výpočet byl využit následující vzorec:  $\chi^2 = \sum \frac{(P-O)^2}{O}$ , kdy

$\chi^2$  = vyjadřuje testové kritérium chí – kvadrátu;

$P$  = vyjadřuje pozorovanou četnost;

$O$  = značí očekávanou četnost.

Test významnosti se vyskytuje na hladině významnosti  $\alpha = 0,05$ , ve které také byly testovány všechny hypotézy (Chráska, 2016).

#### 4.4 Interpretace výsledků výzkumného šetření

V této podkapitole jsou shrnuty, popsány a graficky znázorněny výsledky výzkumného šetření, jehož se zúčastnilo celkem 263 respondentů. Celkem 135 (51 %) z dotazovaných byly dívky a 128 (49 %) byli chlapci. Zjišťováno bylo také, zda dotazovaní žijí ve vesnici nebo ve městě, neboť jedna z hypotéz zkoumala, jaký je vztah mezi bydlením na vesnici či městě a délkou trávení času na sociálních sítích. Celkem 131 (49,8 %) respondentů uvedlo, že bydlí na vesnici (do 5 000 obyvatel) a 132 (50,2 %) ve městě (nad 5 000 obyvatel).

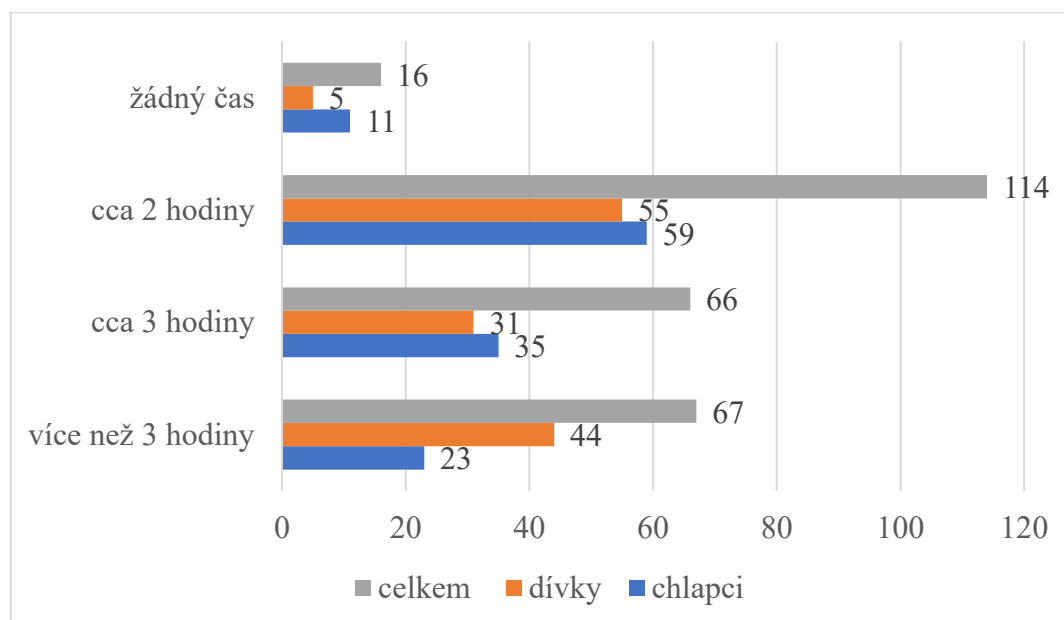
Respondenti byli žáky druhého stupně základních škol v Královéhradeckém kraji a jejich celkový počet v rámci jednotlivých ročníků je zmíněn v následující tabulce.

Tab. 1: Pohlaví a ročník ZŠ u respondentů

ročník	dívky	chlapci	celkem
6. ročník	31	38	69
7. ročník	35	30	65
8. ročník	34	31	65
9. ročník	35	29	64
<b>celkem</b>	135	128	263

Výsledky výzkumného šetření jsou znázorněny pomocí grafů, které jsou seřazeny tak, že chronologicky odpovídají položkám z dotazníku. Komentáře pod grafy obsahují procenta, která odpovídají celkovému počtu respondentů. Některé otázky nabízely možnosti více odpovědí, z toho důvodu procenta nejsou v souladu s celkem.

Graf 1 mapuje délku času, který děti na internetu tráví. Nejvíce dotazovaných (114; 43 %) uvedlo, že každý den na internetu stráví zhruba dvě hodiny. Z grafu také můžeme vyvodit, že více času na sociálních sítích tráví dívky, které mají vyšší průměrnou dobu využití sociálních sítí.



Graf 1: **Strávený čas na internetu**

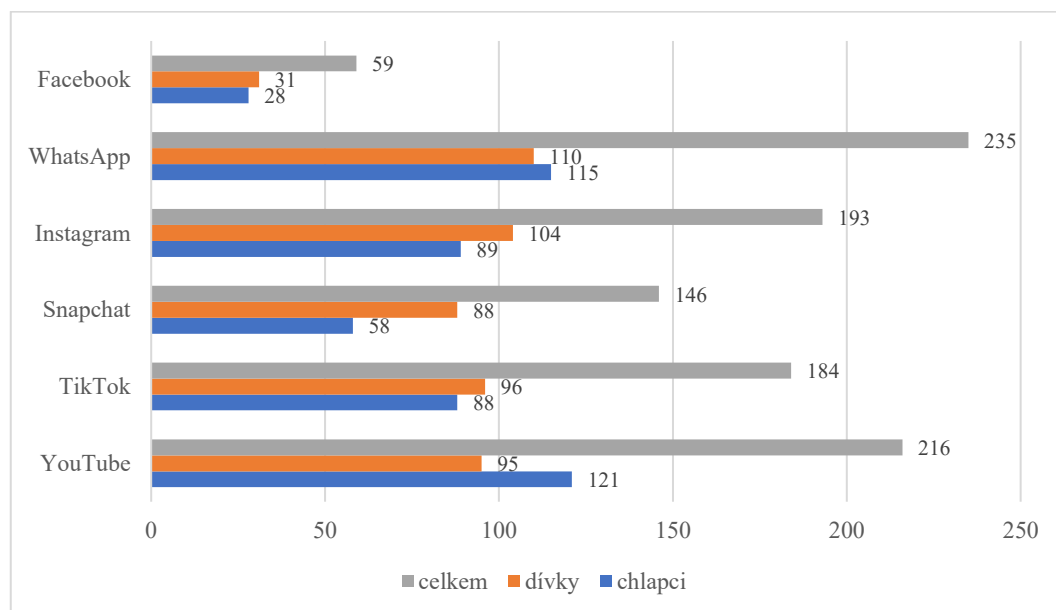
Na tuto otázku navazovala další, která mapovala důvody, proč děti na internetu tráví čas. V této otázce mohli respondenti vybírat z více možností. Nejčastější odpovědí bylo „chatuji s kamarády“, kterou zvolilo celkem 202 dotazovaných (77 %). Dalším častým důvodem návštěvy internetu bylo poslouchání hudby a sledování filmů (194; 74 %) či vyhledávání potřebných informací ke studiu (161, 61 %).

Důvod návštěvy internetu se liší také u dívek a chlapců. Dívky nejčastěji internet navštěvují z důvodu sledování filmů a poslouchání hudby (120; 89 %). chlapci pak nejvíce z důvodu hraní her (101; 79 %). Důvodem návštěvy internetu je u 87 (33 %) dotazovaných nuda.

Další otázka mapovala, zda děti využívají sociální sítě. Celkem 260 (99 %) odpovědělo kladně, 3 (1 %) záporně. Všechny záporné odpovědi patřily dívkám, které navštěvovaly šestou třídu. Je důležité uvést skutečnost, že se sociální sítě mohou využívat od 13 let, což věkově odpovídá konci sedmé třídy základní školy. Většina dotazovaných tedy využívá sítě ještě před povolenou věkovou hranicí.

Graf 2 znázorňuje nejvíce využívané sociální sítě. I v této otázce mohli respondenti vybírat z více možností. Nejčastěji využívanou sociální sítí u dětí je WhatsApp, který zvolilo 235 (89 %) dětí. Mezi druhou nejvyžívanější sociální sítí můžeme zařadit YouTube (216; 82 %), zároveň se jedná o nejoblíbenější sociální sítí z pohledu chlapců a využívá ji celkem 95 % z nich. Populární sítí je i Instagram, který využívá 193 (73 %) žáků. Jedná se také o druhou nejvyžívanější sociální sítí u dívek (77 %), hned po síti WhatsApp. V posledních letech narůstá popularita sociální sítě TikTok, která je dle odborných výzkumů nejčastěji využívána dětmi mladšími (10–12 let). V grafu je ale zřejmé, že i starší děti tuto aplikaci využívají velmi často (184; 70 %). Naopak je tomu u Facebooku, který patří u dětí k nejméně oblíbené aplikaci. K jejímu využívání se přihlásilo 22 % dětí.

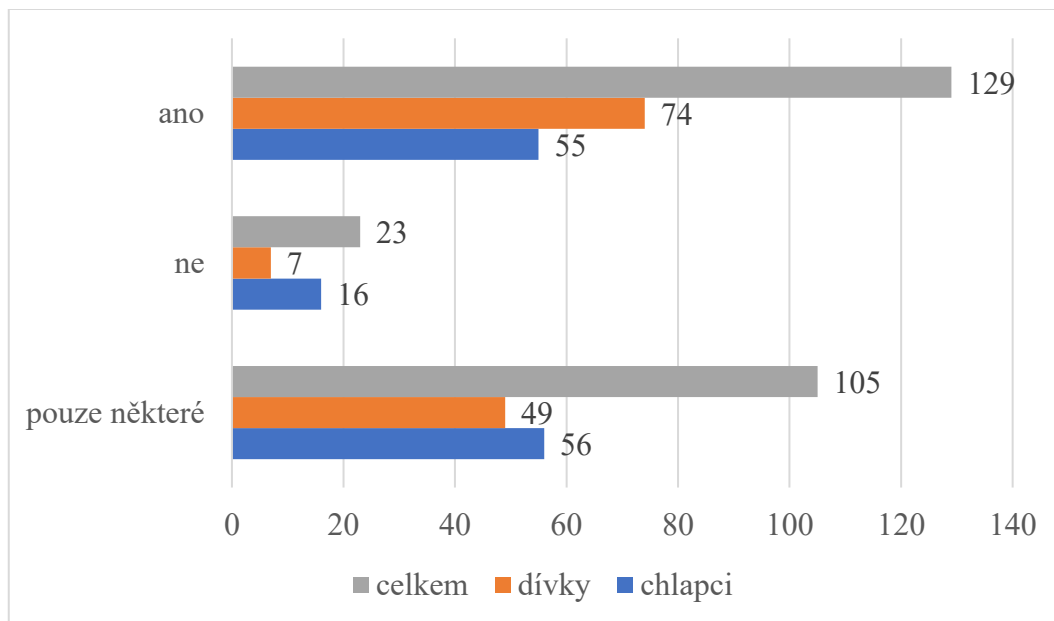
Dotazovaní měli možnost také výběr sociálních sítí rozšířit o své možnosti. Několik z nich proto jako další využívané sociální sítě zvolili BeReal (poměrně nová aplikace, kde člověk ve stanovený čas zveřejní, co dělá), Pinterest, Messenger či Discord.



**Graf 2: Četnost využití sociálních sítí**

Graf 3 ukazuje, zda děti své sociálně zabezpečují, konkrétně pak, jestli jsou jejich profily veřejné (obsah je dostupný každému uživateli internetu) či soukromé (musí být vznesen požadavek na možnost sledování uživatele a tím člověk reguluje, kteří lidé jejich profily mohou sledovat).

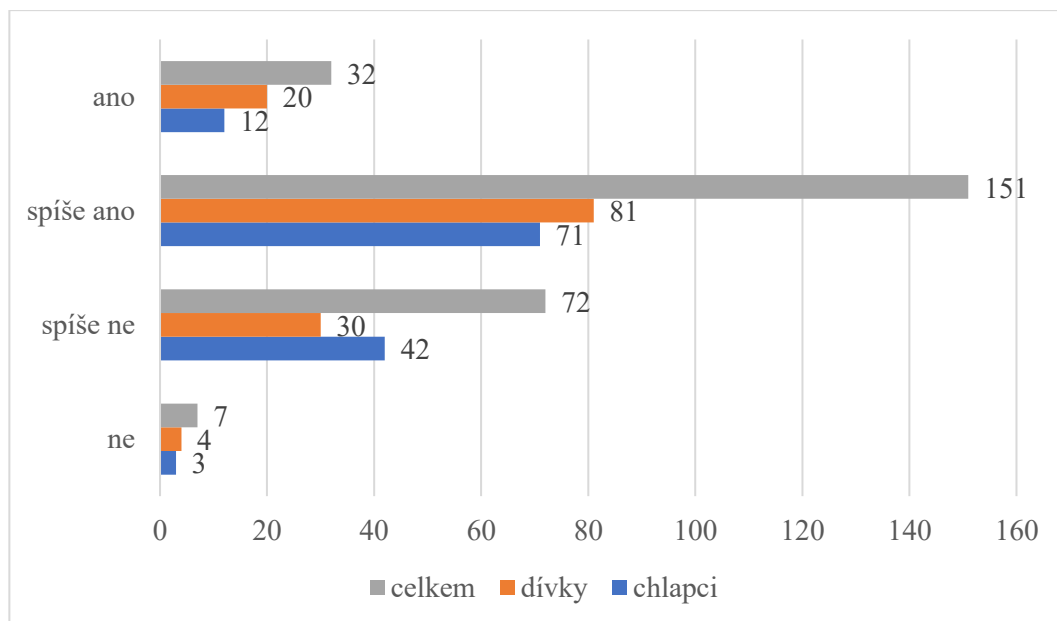
Celkem 50 % dotazovaných má všechny své sociální sítě soukromé, 41 % zabezpečuje jen některé z nich a 9 % má své profily veřejné. Dle výsledků z dotazníku můžeme uvést, že si své profily více zabezpečují dívky nežli chlapci.



**Graf 3: Zabezpečení profilů na sociálních sítích**

Devátá otázka v dotazníku se zaměřovala na důvěryhodnost přátel na sociálních sítích. Výsledky jsou znázorněny v grafu č. 4. Na otázku: „Věříš tomu, co tví přátelé na sociálních sítích sdílí?“ odpovědělo kladně 183 dotazovaných (70 %). Zbýlých 30 % spíše nevěří či nevěří tomu, co jejich virtuální přátelé na internetu sdílí.

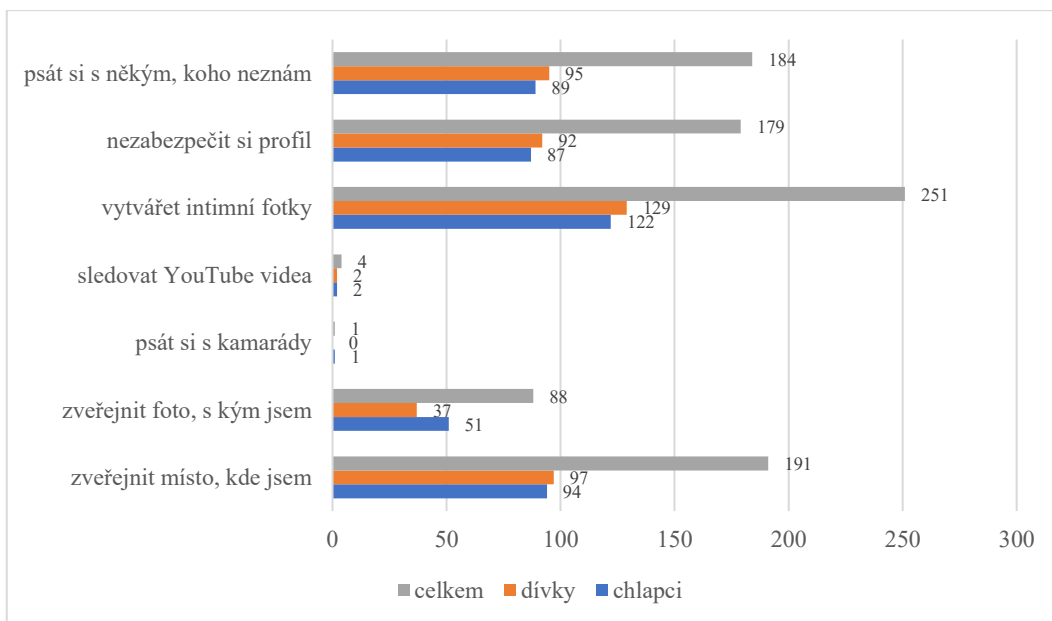
Pokud porovnáme odpovědi na tuto otázku z hlediska pohlaví, více důvěřivé vůči svým přátelům jsou dívky (75 %) než chlapci (65 %).



Graf 4: Věříš tomu, co tví přátelé na internetu sdílí?

Další položka dotazníku zjišťovala, co děti považují na internetu za rizikové. Na výběr měly z několika možností a označit mohly opět více, pro ně vyhovujících, odpovědí. V grafu 5 je viditelné, že za nejrizikovější jev je žáky považováno vytváření a rozesílání intimních fotografií (251; 95 %). Jako druhý, nejvíce rizikový jev pak respondenti zvolili položku „zveřejňování místa, kde se člověk právě nachází“, přičemž tuto odpověď zvolilo 73 % dotazovaných. Za nebezpečné žáci považují také psaní si s lidmi, které osobně neznají (70 %) či nezabezpečovat své profily na sociálních sítích (68 %). Jako nejméně rizikové žáci uvedli chatování s kamarády a sledování videí na YouTube.

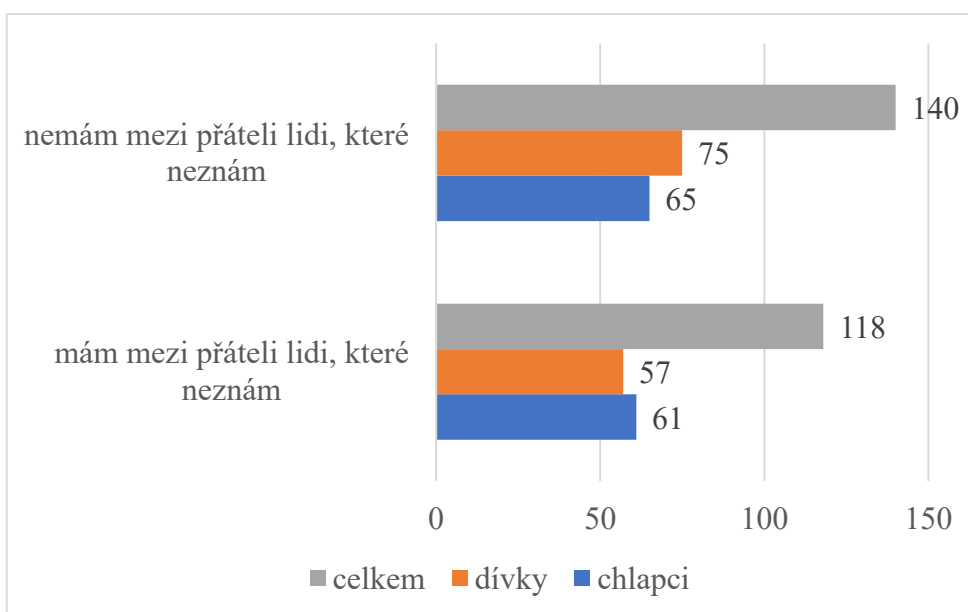
Tato otázka byla strukturována jako polouzavřená s možností doplnění vlastního názoru, kdy pár respondentů uvedlo jako další rizikové jevy např: „posílat svůj věk a osobní údaje“, „podvody“ či „zveřejňovat, co hraješ za hru“.



**Graf 5: Nebezpečné jevy na internetu**

Další část dotazníku si již konkrétněji zaměřovala na rizikové chování dětí v prostředí internetu. Zjišťována byla informace, zda si žáci přidávají mezi své virtuální přátele uživatele, které osobně neznají. Výsledky jsou interpretovány v grafu číslo 6.

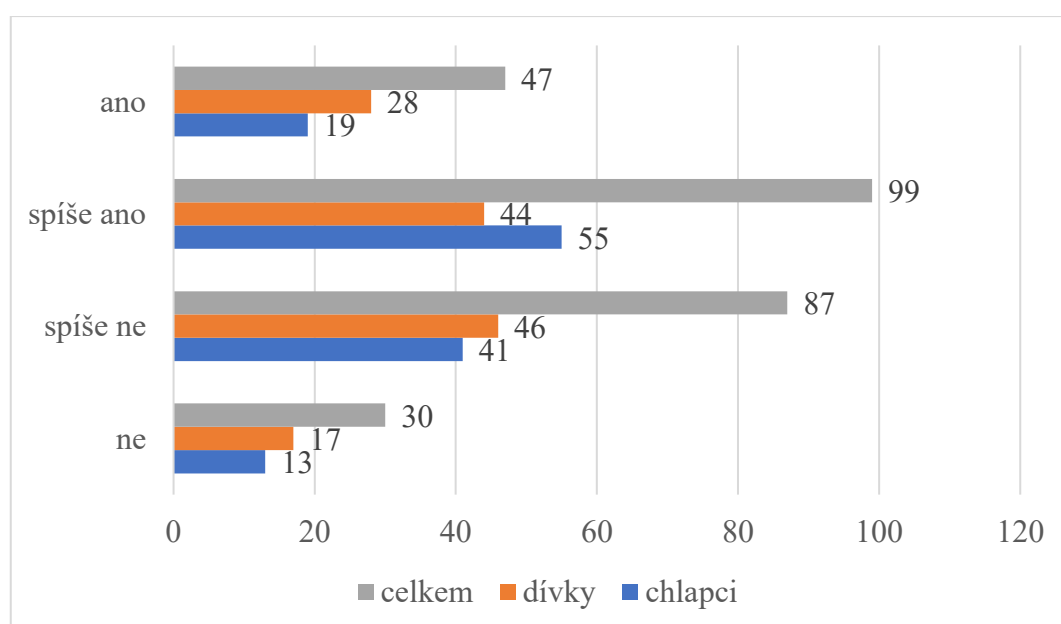
Dle výsledků je možné uvést, že si chlapci (48 %) přidávají do svých přátel na internetu neznámé lidi více nežli dívky (43 %). Z celkového počtu respondentů celkem 46 % potvrdilo, že mají mezi svými přáteli někoho, koho osobně neznají.



**Graf 6: Neznámí uživatelé mezi přáteli dětí**

Dvanáctá otázka v dotazníku zjišťovala u respondentů, zda považují za nevhodné přidávat si do přátel někoho, koho osobně neznají. V grafu 7 je znázorněno, že celkem 56 % dotazovaných považuje za nevhodné si mezi své přátele přidávat ty, které neznají, zbylých 44 % považuje přidávání neznámých lidí za nerizikové.

Z výsledků také vyplývá, že dívky považují přidávání si cizích lidí za méně rizikový jev nežli chlapci. Celkem 53 % dívek považuje tuto situaci za rizikovou, u chlapců je to dohromady 58 %.

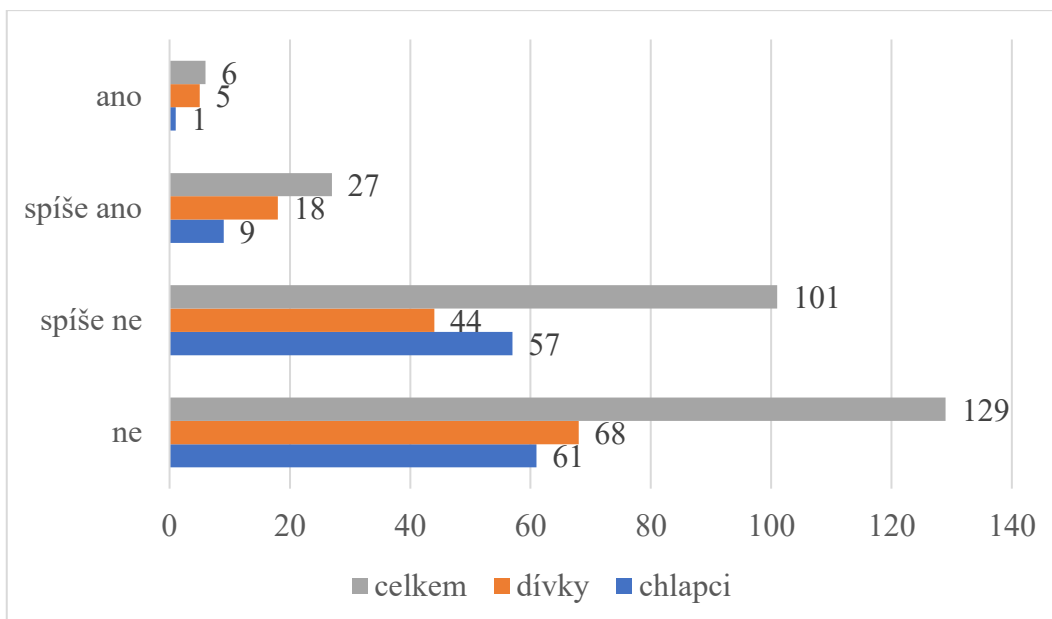


**Graf 7: Je nevhodné mít mezi přáteli neznámé lidi?**

Další položka dotazníku zjišťovala, zda by se dotazovaní sešli s někým, kdo by jim schůzku navrhl skrze internet. V grafu č. 8 můžeme vidět, že celkem 87 % (230) dotazovaných odpovědělo, že by schůzku odmítli nebo by se jí spíše nezúčastnili. Zbylých 13 % odpovědělo, že by se schůzky zúčastnili.

Pokud porovnáme situaci mezi dívkami a chlapci, dívky (17 %) by se schůzky zúčastnily spíše, než chlapci (8 %). Dívky by se tedy v tomto případě chovaly rizikověji nežli chlapci.

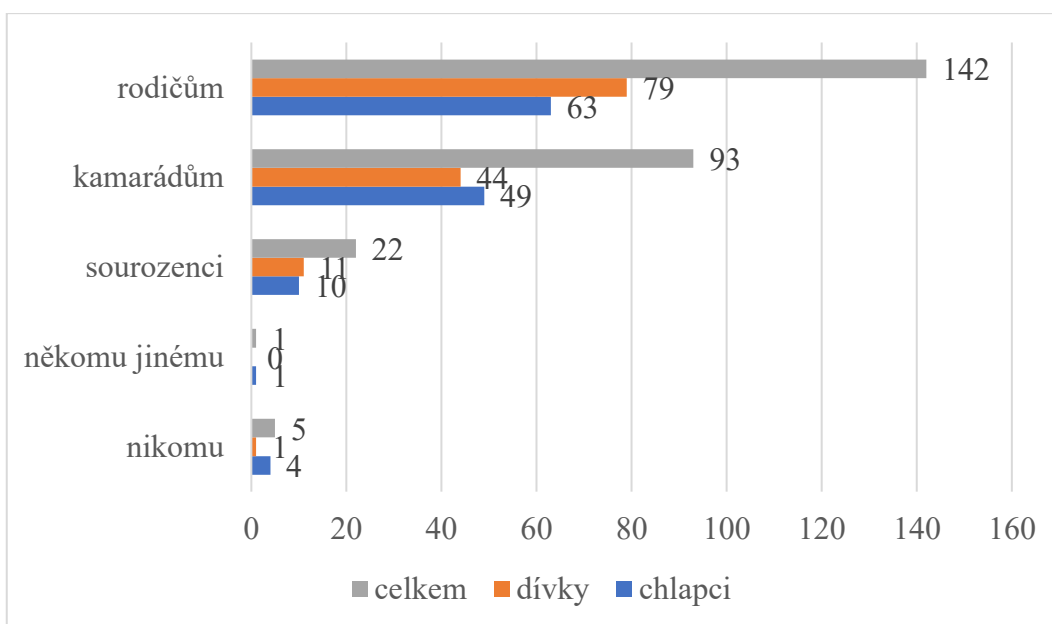




Graf 8: Účast na osobní schůzce

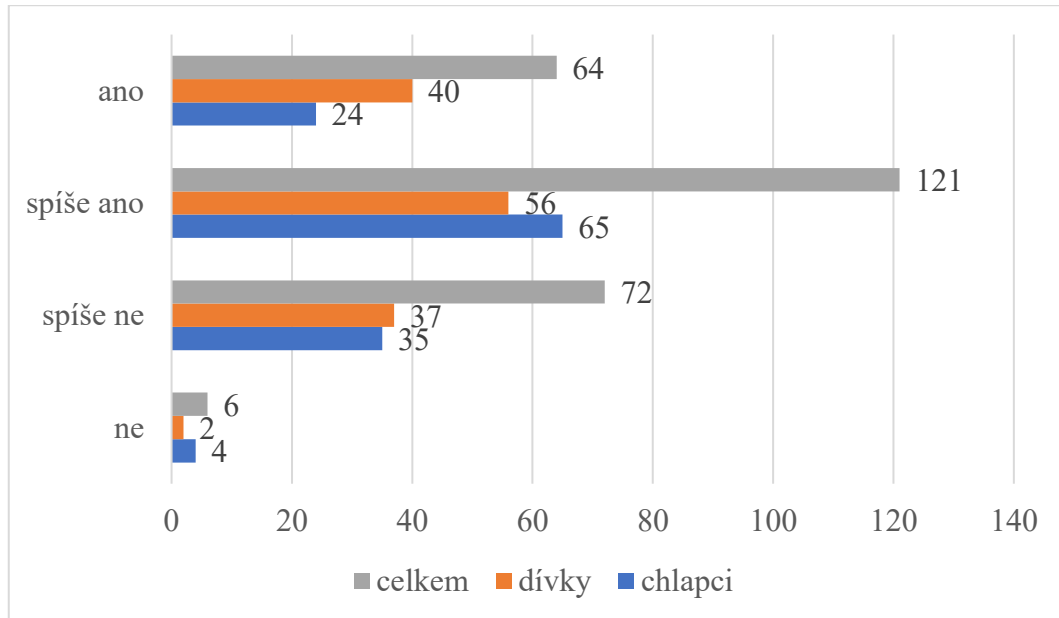
Otázka číslo 14 (graf 9) se zaměřovala na skutečnost, zda by se respondenti s účastí na osobní schůzce někomu svěřili. Celkem 98 % (258) dotazovaných by se s účastí na schůzce někomu svěřilo. Nejvíce by pak o schůzce informovali rodiče (142; 54 %), dále by se svěřili kamarádům (93; 35 %) či sourozencům (22; 8 %). Pouze 5 dotazovaných (2 %) by o schůzce nikomu neřekli.

Dívky by se dle výsledků výzkumného šetření svěřily více rodičům (59 %) nežli chlapci (49 %). Kamarádům by se naopak častěji svěřili chlapci (38 %) než dívky (33 %).



Graf 9: Komu by se respondenti svěřili s osobní schůzkou

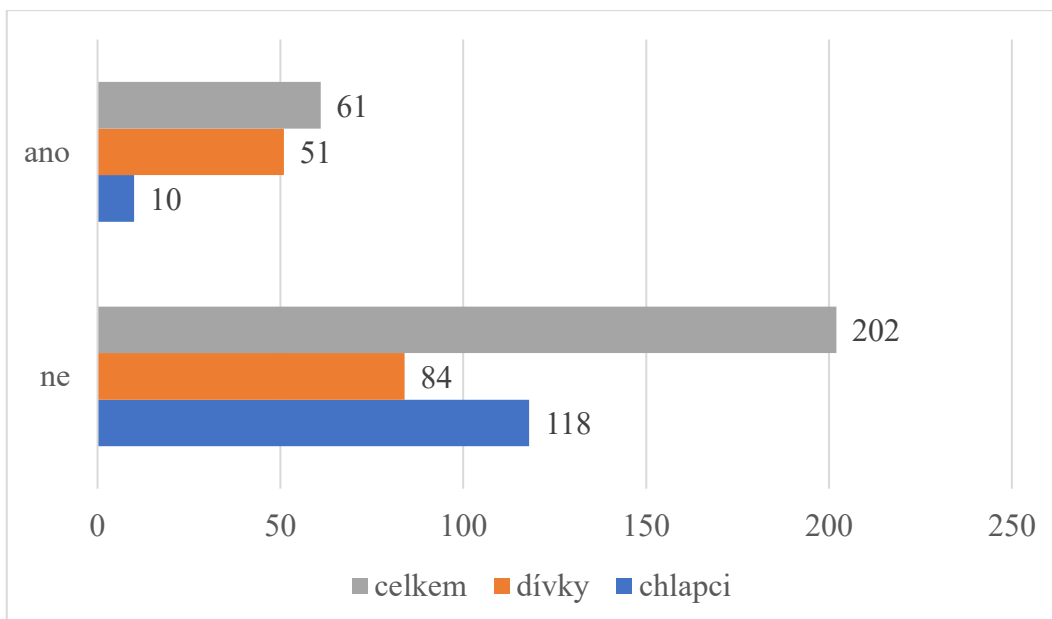
Následující otázka mapovala, zda respondenti považují komunikaci s neznámými uživateli za rizikovou. Graf 10 znázorňuje, že tuto problematiku větší část respondentů považuje či spíše považuje za rizikovou (185; 70 %). Stále velké procento dětí (79; 30 %) toto chování za rizikové nepovažuje.



**Graf 10: Rizikovost komunikace s neznámými lidmi**

Položka v dotazníku číslo 16 se zaměřovala na problematiku sextingu (vytváření a posílání intimních fotografií). Zjišťovala, zda mají děti na základních školách zkušenost s rozesíláním a vytvářením explicitních materiálů. Na otázku: „Požádal tě někdo na sociálních sítích o intimní fotografii?“ odpovědělo celkem 202 dotazovaných (77 %), že po nich nikdo intimní fotografii nevyžadoval. Zbýlých 61 (23 %) uvedlo, že po nich někdo takovou fotografii požadoval.

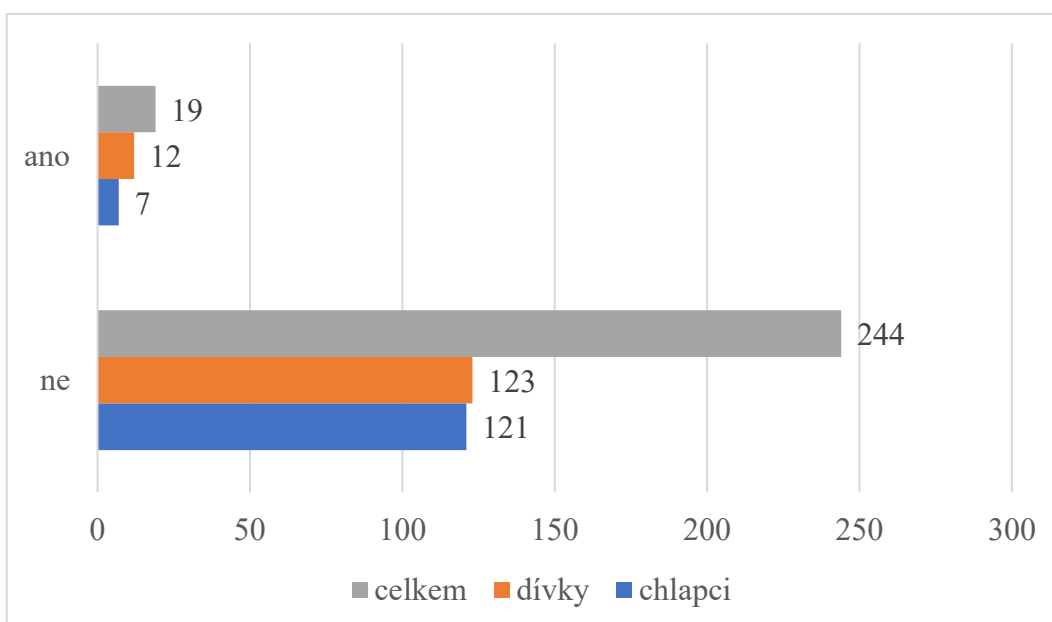
Z grafu 11 můžeme vyčíst, že větší zkušenost s těmito požadavky mají dívky (51; 38 %) než chlapci (10; 8 %).



Graf 11: **Žádost o intimní fotografii**

Následující položka v dotazníku již konkrétněji zkoumala, zda dotazovaní intimní fotografii vytvořili a odeslali. Celkem 244 (93 %) odpovědí dětí znázorňuje, že intimní fotografii nikdy neodeslaly. Zbýlých 7 % (19) již takovou fotografii vytvořilo a následně poslalo někomu jinému.

Graf 12 opět mapuje tuto problematiku z hlediska obou pohlaví. Na základě výsledků můžeme uvést, že dívky (12; 9 %) vytváří intimní materiály častěji než chlapci (7; 5 %). Rozdíl mezi pohlavími je ale velmi malý.



Graf 12: **Vytvoření a odeslání intimní fotografie**

U respondentů, kteří odpověděli, že již intimní fotografii zaslali byl zjišťován i důvod poslání fotografie. Celkem 15 odpovědí zaznamenalo, že důvodem bylo „někdo ji po mně chtěl“. Další 4 dotazovaní odpověděli, že byla důvodem nuda.

Položka číslo 19 byla zaměřena na rizikovost tohoto jevu. Na otázku „Považuješ posílání intimních fotografií za rizikové?“ celkem 251 (95 %) respondentů uvedlo, že je pro ně tento způsob chování rizikový. Zbýlých 12 (5 %) toto chování za rizikové nepovažuje.

Na tuto položku navazovala otevřená otázka, která zjišťovala, proč děti toto chování považují za rizikové. Vzniklo velké množství odpovědí, kdy se ale nejčastěji opakovalo 5 stejných důvodů. Mezi tyto důvody patřilo:

- Rozeslání fotografií dál (50)
- Vydírání skrze fotografii (40)
- Na internetu fotografie zůstává navždy (9)
- Zneužití fotografií (59)
- Zveřejnění fotografie na internetu (83)

Pro příklad je uvedeno i několik doslovných odpovědí dívek:

„Myslím si, že to je naprosto zbytečné. Já mám problém s tím, abych věřila někomu, koho znám, natož někomu, koho jsem nikdy neviděla. Dá se to naprosto jednoduše zneužít a může to zničit i budoucnost.“

„Moje fotografie by se mohla dostat na internet a kvůli tomu bych si nemusela najít práci, nebo by se se mnou přestali bavit kamarádi.“

„Mohl by tuto fotografii přepsat ostatním a tím mě ponížít. Nebo by mě pomocí ní mohl vydírat.“

I chlapci uvedli několik obsáhlejších odpovědí:

„Myslím si, že je to nebezpečné, protože by mohl někdo, komu bych to poslal poslat ty fotky a sdílet na internetu.“

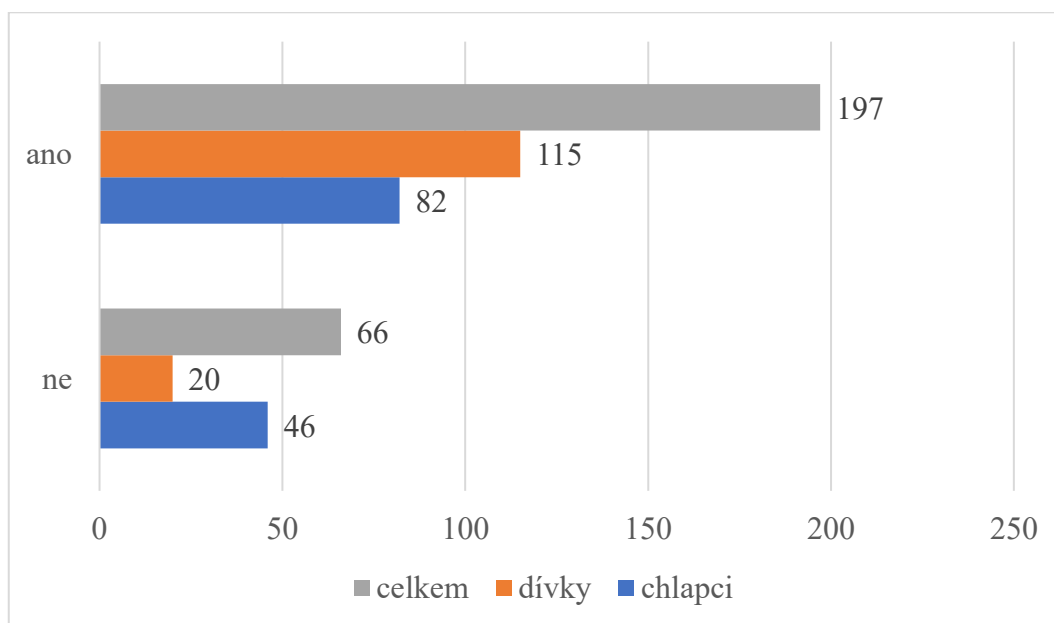
„Protože člověk, kterému danou fotografii pošleme, ji může zneužít vůči nám. Nebo poslat našim známým. Také co se dostane na internet, tam zůstane navždy.“

Položka v dotazníku č. 21 zjišťovala, zda žáci preferují spíše komunikaci s kamarády po internetu či při reálném setkání. Celkem 86 % dětí uvedlo, že upřednostňují komunikaci s kamarády v reálném prostředí před komunikací na internetu. Zbýlých 14 % má radši komunikaci skrze sociální sítě.

Pokud porovnáme tuto otázku z hlediska pohlaví, 88 % dívek a 84 % chlapců komunikuje radši tváří v tvář. Obecně můžeme shrnout tyto výsledky tak, že děti preferují komunikaci v reálném prostředí spíše než na internetu.

Graf 13 znázorňuje, zda se dotazovaní o problematice sociálních sítí baví s rodiči. 75 % (191) dětí uvedlo, že se s rodiči o sociálních sítích baví. Zbýlých 25 % (66) toto téma v rodinách neřeší.

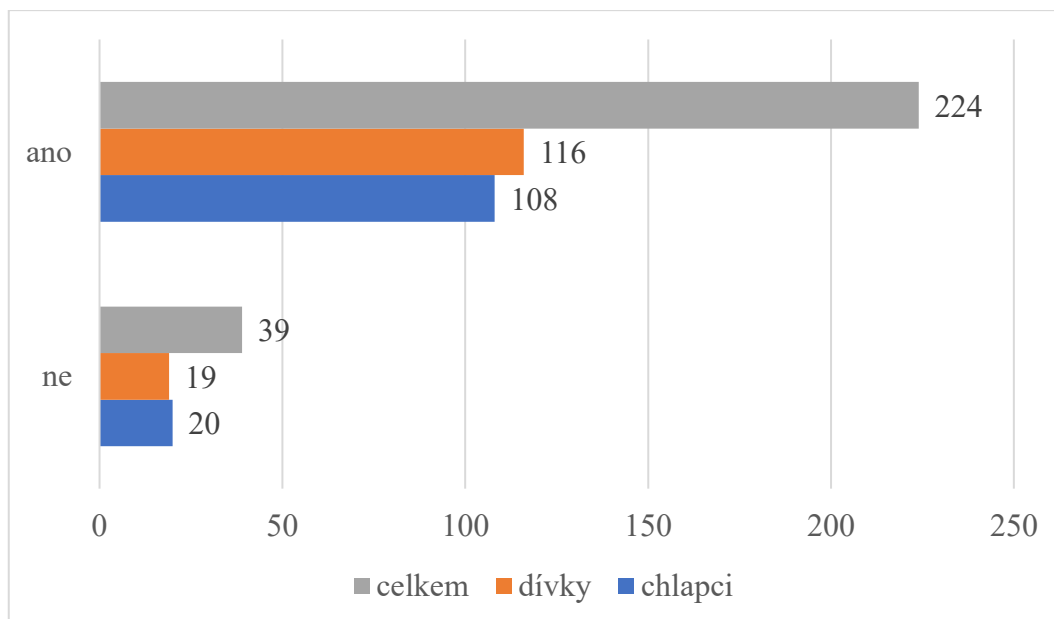
Z grafu také můžeme vyčíst, že dívky (115; 85 %) více sdílí své zkušenosti se sociálními sítěmi s rodiči než chlapci (82; 64 %), a to poměrně s velkým rozdílem.



Graf 13: **Komunikace s rodiči**

Poslední dvě položky dotazníku se zaměřovaly na prevenci rizikivosti internetu za strany školy. Prevence je v této oblasti velice důležitá. Přibývá více negativních jevů, které jsou spojeny s informačními a komunikačními technologiemi, neboť děti tráví stále více času v prostředí internetu.

V grafu č. 14 je viditelné, že školy prevenci nepodceňují a zařazují ji do výukového plánu. Celkem 224 dětí (85 %) již preventivní aktivitu ve škole zažilo, zbylých 15 % (39) se s takovou formou prevence nikdy nesešlo.

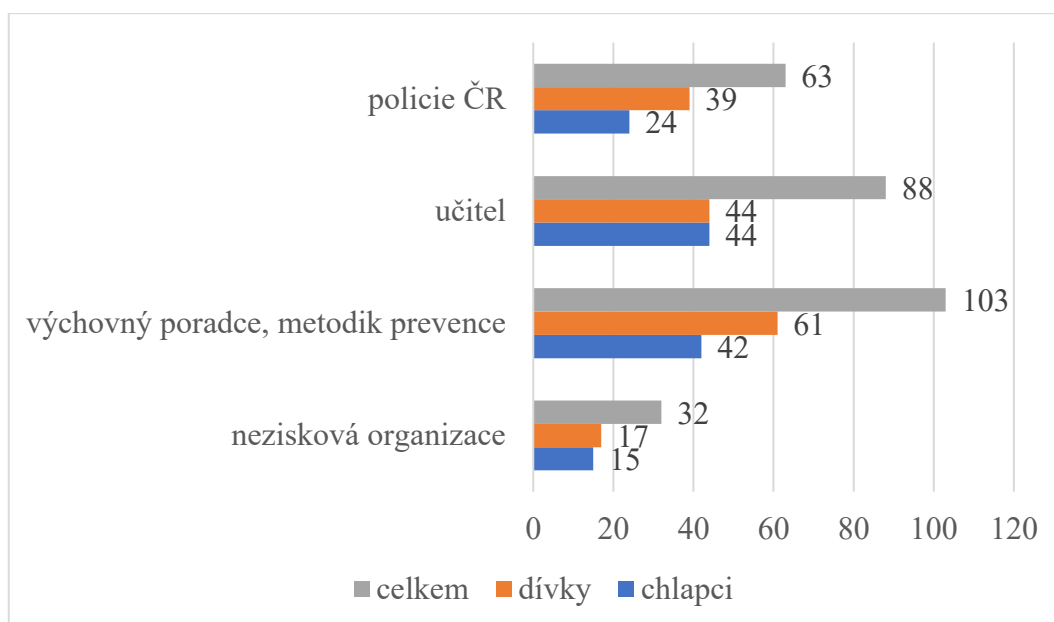


Graf 14: **Prevence ve školách**

Poslední otázka dotazníku zjišťovala, kdo prevenci na území školy realizoval. Respondenti mohli v této otázce vybírat více odpovědí, popřípadě doplnit otázku o odpověď, která v možnostech nebyla zmíněna. Těto možnosti ale nikdo nevyužil.

Graf č. 15 znázorňuje, že nejčastěji zažili žáci prevenci ze strany metodiků prevence a výchovných poradců, které jsou nutnou součástí pedagogického personálu na každé škole. Tuto odpověď zvolilo 39 %. Druhou nejčastější odpovědí (88; 33 %) byla preventivní aktivita ze strany učitele v rámci některých předmětů, kterých se děti účastní (Výchova ke zdraví, Informační a komunikační technologie, Občanská výchova).

Další četnou odpovědí byla realizace preventivní aktivity ze strany Policie České republiky (63, 24 %), která se také podílí na realizaci preventivních aktivit spojených nejen s rizikovostí internetu a sociálních sítí.



Graf 15: Kdo prevenci ve škole realizoval

#### 4.5 Ověření věcných hypotéz

V této části práce jsou prezentovány výsledky výzkumného šetření ve vztahu ke statistickému testování věcných hypotéz. V práci byly stanoveny celkem čtyři hypotézy, které byly vyhodnoceny pomocí metody Pearsonova chí-kvadrát testu, díky kterému bylo možné zjistit souvislosti mezi sledovanými jevy.

U hypotézy číslo jedna je předveden princip statistického zpracování odpovědí, který byl použit i pro ověření hypotéz následujících.

**H01: Pobyt na vesnici či ve městě nemá vliv na dobu strávenou na sociálních sítích.**

**H1: Děti, které bydlí na vesnici tráví na sociálních sítích méně času než ty, které pochází z města.**

Tab. 2: Pozorované četnosti (P) u H1

	vesnice	město	$\Sigma$
žádný čas	8	8	16
zhruba 2 hodiny	78	36	114
zhruba 3 hodiny	24	42	66
více než 3 hodiny	21	46	67
$\Sigma$	131	132	263

Tab. 3: Očekávaná četnost (O) u H1

	vesnice	město
Žádný čas	$(131 \times 16) : 263 = 7,97$	$(132 \times 16) : 263 = 8,03$
2 hodiny	$(131 \times 114) : 263 = 56,78$	$(132 \times 114) : 263 = 57,22$
3 hodiny	$(131 \times 66) : 263 = 32,87$	$(132 \times 66) : 263 = 33,13$
Více než 3 hodiny	$(131 \times 67) : 263 = 33,37$	$(132 \times 67) : 263 = 33,63$

Tab. 4: Testové kritérium u H1

	Vesnice	město
Žádný čas	$(8-7,97)^2 : 7,97 = 0$	$(8-8,03)^2 : 8,03 = 0$
2 hodiny	$(78-56,78)^2 : 56,78 = 7,93$	$(36-57,22)^2 : 57,22 = 7,87$
3 hodiny	$(24-32,87)^2 : 32,87 = 2,39$	$(42-33,13)^2 : 33,13 = 2,37$
Více než 3 hodiny	$(21-33,37)^2 : 33,37 = 4,59$	$(46-33,63)^2 : 33,63 = 4,55$
$\Sigma$	14,91	14,79

Výpočet testového kritéria:  $\chi^2 = (P-O)^2 : O$

Chí kvadrát =  $\chi^2 = (14,91 + 14,79) = 29,7$

Chí kvadrát pro kvantil 0,05 =  $(1-\alpha) = (1 - 0,05) = 0,95$

Stupně volnosti:  $(r-1) \times (s-1) = (4-1) \times (2-1) = 3 \times 1 = 3$

r = položky, znázorňující počet hodin strávených na sociálních sítích (4)

s = položky, které znázorňují počet odpovědí z vesnice a města (2)

Hladina významnosti:  $\alpha = 0,05$  (5 %)

Chí kvadrát pro kvantil: 0,95 ( $1-\alpha = 0,95$ )

Stupeň volnosti: 3

Kritická hodnota z tabulek: 7,82

$\chi^2 = 29,7$

Kritický obor:  $\chi^2 > \chi^2_{0,95}$

Dosazeno:  $29,7 > 7,82$

Pokud platí nerovnost výše, je možné zamítnout H01 a přijmout H1. Dle výsledků je zřejmé, že je 29,7 větší než 7,82.

Na základě získaných dat je proto možné zamítnout nulovou hypotézu na hladině významnosti  $\alpha = 0,05$  a přijmout hypotézu alternativní.

**Hypotéza 1 byla potvrzena.**



**H02: Pohlaví neovlivňuje to, zda si děti mezi své virtuální přátele přidávají neznámé lidi.**

**H2: Dívky si častěji přidávají mezi virtuální přátele neznámé lidi než chlapci.**

Tab. 5: Pozorované četnosti (P) u H2

	dívky	chlapci	$\Sigma$
ano	57	61	118
ne	78	67	145
$\Sigma$	135	128	263

Hladina významnosti:  $\alpha = 0,05$  (5 %)

Chí kvadrát pro kvantil: 0,95 ( $1-\alpha = 0,95$ )

Stupeň volnosti: 1

Kritická hodnota z tabulek: 3,84

$\chi^2 = 0,78$

Kritický obor:  $\chi^2 > \chi^2_{0,95}$

Dosazeno: 0,78 > 3,84

Pokud platí nerovnost výše, je možné zamítnout H02 a přijmout H2. Rovnost mezi čísly ale v tomto případě neplatí, proto není možné nulovou hypotézu vyvrátit a přijmout H2.

**Hypotéza 2 byla vyvrácena.**

**H03: Vyšší věk nemá vliv na četnost zaslání intimních materiálů přes internet.**

**H3: Žáci 9. ročníků mají větší zkušenost se zasláním intimních materiálů než žáci 6. ročníků.**

Tab. 6: Pozorované četnosti (P) u H3

	6. třída	9. třída	$\Sigma$
ano	0	15	15
ne	69	49	118
$\Sigma$	69	64	133

Hladina významnosti:  $\alpha = 0,05$  (5 %)

Chí kvadrát pro kvantil: 0,95 ( $1-\alpha = 0,95$ )

Stupeň volnosti: 1

Kritická hodnota z tabulek: 3,84

$$x^2 = 18,21$$

Kritický obor:  $x^2 > x^2_{0,95}$

Dosazeno:  $18,21 > 3,84$

Pokud platí nerovnost výše, je možné zamítnout  $H_0$  a přijmout  $H_3$ . Číslo 18,21 je větší než 3,84.

V tomto případě je tedy možné zamítnout nulovou hypotézu na hladině významnosti  $\alpha = 0,05$  a přijmout alternativní hypotézu  $H_3$ .

**Hypotéza 3 byla potvrzena.**

**H04: Pohlaví nemá vliv na otevřenost komunikace s rodiči.**

**H4: Dívky více hovoří o sociálních sítích s rodiči než chlapci.**

Tab. 7: Pozorované četnosti (P) u H4

	dívky	chlapci	$\Sigma$
ano	115	72	187
ne	20	56	76
$\Sigma$	135	128	263

Hladina významnosti:  $\alpha = 0,05$  (5 %)

Chí kvadrát pro kvantil: 0,95 ( $1-\alpha = 0,95$ )

Stupeň volnosti: 1

Kritická hodnota z tabulek: 3,84

$$x^2 = 26,76$$

Kritický obor:  $x^2 > x^2_{0,95}$

Dosazeno:  $26,76 > 3,84$

Pokud platí nerovnost výše, je možné zamítnout  $H_0$  a přijmout  $H_4$ . Dle výsledků je zřejmé, že je 26,76 vyšší než 3,84.

Na základě získaných dat je proto možné zamítnout nulovou hypotézu na hladině významnosti  $\alpha = 0,05$  a přijmout hypotézu alternativní.

**Hypotéza 4 byla potvrzena.**

## 4.6 Diskuse

Tato kapitola se bude zabývat shrnutím a porovnáním výsledků výzkumného šetření s výsledky odborných výzkumů, které byly v oblasti problematiky rizikového chování dětí v prostředí internetu realizovány.

Výzkumného šetření se zúčastnilo celkem 263 respondentů, 135 dívek a 128 chlapců, z Královehradeckých základních škol. Dotazování byli žáci druhého stupně ZŠ ve věku 11-15 let. V elektronickém dotazníku byly otázky zaměřeny na trávení času na sociálních sítích a také na rizikové jevy, které se s tímto prostředím pojí.

Díky výzkumnému šetření bylo zjištěno, že nejvíce dotazovaných (43 %) tráví denně na sociálních sítích zhruba dvě hodiny. Tato skutečnost může být objasněna tím, že se děti nachází v nízkém věku a jejich čas na internetu je často regulován rodiči. Sociální sítě jsou povoleny od věku 13 let, ale dle výsledků je patrné, že tento limit mezi dětmi není dodržován. To ostatně potvrzuje i položka č. 6, která zjišťuje, zda děti sociální sítě využívají či nikoli. Celkem 99 % dotazovaných uvedlo, že sociální sítě využívají, i když ne všichni splňují hranici, která je pro jejich využití stanovena.

Další otázka se zabývala využitím jednotlivých sociálních sítí mezi dětmi. Výzkum, který realizoval Kopecký a Szotkowski (2019) uvádí, že nejvíce využívanou platformou je YouTube, což potvrzují i výsledky mého výzkumu, kde tuto sociální síť zvolilo celkem 82 % dětí. Výzkum Kopeckého (2019) zmiňuje také oblíbenost Facebooku, který ale v posledních letech klesá. Když jsem realizovala přednášky, zaměřené na online rizikové chování u dětí na ZŠ, většina z nich mi potvrdila, že tuto sociální síť využívají zřídka. To se promítá i v mém výzkumném šetření, kde využívání Facebooku potvrdilo pouze 22 % dětí. Kopecký (2019) uvádí jako další populární síť Instagram. Ta v mém výzkumném šetření byla zvolena jako třetí nejvyužívanější (73 %). Poukazuje i na nárůst popularity sociální sítě TikTok, kterou využívají zejména mladší děti ve věku 10–12 let.

Výzkumy rizikového chování také poukazují na vliv impulzivity v průběhu adolescence. Právě ta ve spojitosti s nezodpovědností může mít vliv na rizikovější chování v průběhu tohoto vývojového období. Bylo prokázáno, že impulzivita může přímo souviset s problematickým využíváním internetu a pácháním kyberšikany. Zahrnuje také funkce jako hledání nových věcí, senzací

a disinhibice, které mohou být spojeny se setkáváním se s cizími lidmi na internetu bez ohledu na důsledky tohoto chování.

Tuto problematiku mapují položky dotazníku, které se zaměřují na komunikaci a seznamování se s neznámými lidmi. Výzkum Kopeckého (2015) ukazuje, že 40 % dětí by se osobní schůzky s uživatelem z internetu zúčastnilo. V mém výzkumném šetření je toto procento výrazně nižší. S osobním setkáním by souhlasilo pouze 13 % dětí.

Sledováno bylo také, zda by se děti s účastí na schůzce někomu svěřily. Odborný výzkum Kopeckého (2015) uvádí, že nejčastěji by se děti svěřily kamarádům (56 %) či rodičům (42 %). V porovnání s mnou realizovaným šetřením by se děti nejčastěji svěřily právě rodičům (54 %) a kamarádům (35 %). Pouze 2 % respondentů by o schůzce nikomu nepověděly. Výzkum E-bezpečí (2015) mapoval i skutečnost, zda děti toto chování považují za rizikové. Celkem 58 % toto chování za rizikové považují. V mém výzkumném šetření potvrdilo rizikovost tohoto jevu 70 % dotazovaných.

Dalším zkoumaným jevem v online prostředí byl sexting. Celkem 23 % dotazovaných uvedlo, že po nich již někdo skrze internet intimní fotografii požadoval. Výzkum Kopeckého (2015) ukazuje, že 12 % dětí ve věku 11-17 let již někdy poslalo svoji odhalenou fotografii. Z výsledků mého výzkumného šetření vychází, že takovou fotografii zaslalo celkem 7 % dětí. V porovnání s odborným výzkumem se jedná o děti mladší, neboť je věková kategorie respondentů ohraničena věkem 15 let.

Zkoumána byla i motivace dětí k tomuto chování. Nejčastějším důvodem zaslání intimní fotografie bylo to, že ji po nich někdo vyžadoval (79 %). Dalším důvodem byla nuda (21 %). Výzkumy E-bezpečí (2017) uvádí jako nejčastější důvod “dárek pro přítele/přítelkyni” (38 %), “flirt” (35 %) či “byla to odpověď na zasloupenou sexy fotografii, video” (33 %). Výzkum Kopeckého (2017) uvádí, že tento jev považuje za velmi rizikový více než 74 % dětí. Z mého výzkumného šetření vyplývá, že celkem 95 % dětí vnímá tento jev jako rizikový a pouze 5 % jako zcela bezpečnou věc.

Jedna z poslední položek dotazníku byla orientována na prevenci online rizikového chování ve školách. Výzkum Kopeckého (2017) uvádí, že 79 % dětí absolvovalo preventivní besedu, která se zaměřovala na rizika, která se pojí s využíváním internetu. I mé výzkumné šetření potvrzuje, že je prevence na školách

na poměrně vysoké úrovni. Zažilo ji celkem 85 % respondentů. Nejčastěji byly tyto přednášky realizovány výchovným poradcem či metodikem prevence (39 %), učitelem v rámci výukového předmětu (33 %) či příslušníky Policie České republiky (24 %).

Hlavním cílem výzkumného šetření bylo zjistit, zda žáci druhého stupně ZŠ v Královéhradeckém kraji vykazují známky rizikového chování. Problematika byla zkoumána zejména z hlediska pohlaví a četnosti.

Z výzkumného šetření vyplývá, že se žáci druhého stupně ZŠ v některých případech chovají rizikově. Jedná se zejména o oblast zabezpečování sociálních sítí, rizikové seznamování či vytváření a zasílání intimních materiálů, které je dle trestního práva možné až od věkové hranice 18 let.

Pokud porovnáme výsledky z hlediska pohlaví, můžeme uvést, že dívky si více zabezpečují své osobní profily než chlapci, ale naopak se chovají rizikověji například při sextingu či rizikovém setkávání se s neznámými lidmi, kdy by se osobní schůzky zúčastnily spíše než chlapci. Chlapci se naopak chovají více rizikově v oblasti přidávání si mezi své přátele neznámé lidi, kdy 48 % potvrdilo, že mezi svými přáteli neznáme uživatele mají.

V rámci statistického zpracování výsledků došlo k potvrzení třech hypotéz (H1, H3, H4) a vyvrácení jedné (H2).

Na závěr lze uvést, že cíle výzkumného šetření byly naplněny.

### **Limity výzkumného šetření**

Hlavním limitem výzkumného šetření byla skutečnost, že některé školy, u kterých jsem předpokládala, že se výzkumného šetření zúčastní, nakonec odmítly spolupracovat, proto trvalo, než jsem zvolila školy náhradní. Častým důvodem odmítnutí spolupráce bylo to, že nejsem jejich absolventkou, děti jsou často zatěžovány výzkumy či mají omezený čas ve výukových hodinách.

Limitem bylo také to, že jsem z předem domluvených škol, které potvrdily účast na výzkumném šetření, očekávala větší množství respondentů, než mi ve skutečnosti odpovědělo. V důsledku toho jsem musela oslovit i školy jiné.

Jedním z limitů mohla být i situace, že jsem sama realizovala v jedné ze škol preventivní přednášku a děti věděly, že dotazník, který vyplňují je ode mě. Mohly proto ne vždy odpovědět pravdivě a výsledky tak zkreslit.

## Závěr

Diplomová práce se zabývá rizikovým chováním žáků druhého stupně ZŠ na sociálních sítích a je rozdělena na teoretickou a empirickou část. Hlavním cílem práce bylo zjistit, zda žáci vykazují znaky rizikového chování v prostředí internetu, a to z hlediska pohlaví a četnosti.

Teoretická část je členěna do třech hlavních kapitol, které teoreticky propracovávají problematiku rizikového chování na sociálních sítích. První kapitola je zaměřena na vývojové aspekty, spojené s obdobím dospívání. Zmíněny jsou psychologické aspekty adolescence či socializace dospívajících. Propracováno je vymezení rizikového chování, jeho definice a také rizikové a protektivní faktory, které ovlivňují rozvoj rizikového chování. Zmíněn je mimo jiné i syndrom rizikového chování v dospívání.

Druhá kapitola je zaměřena na kyberprostor jakožto specifické prostředí, ve kterém k rizikovým jevům dochází. Charakterizován je internet jako nové masmédiu. V kapitole jsou také mapovány psychologické aspekty kyberprostoru, ke kterým můžeme zařadit například omezené vnímání, efekt disinhibice či časovou flexibilitu prostředí. Krátce je zmíněna i kriminalita v online prostředí, která je vztažena zejména k problematice šíření dětské pornografie, která souvisí se sextingem.

Třetí kapitola diplomové práce se již konkrétněji zaměřuje na rizikové chování dětí v online prostředí. Popsán je princip sociálních sítí a jedna z podkapitol popisuje vztah dětí k sociálním sítím. Zmíněny jsou dětmi nejvíce využívané sociální sítě. V kapitole jsou také uvedeny jednotlivé formy online rizikového chování a možnosti jeho šíření v kyberprostoru.

Empirická část se v úvodu zabývá souhrnem výzkumů, které byly zaměřeny právě na problematiku rizikového chování v kyberprostoru. Popsána je i metodologie výzkumného šetření a jeho realizace. Výzkumného šetření se zúčastnilo celkem 263 respondentů, přičemž 51 % tvořily dívky a 49 % chlapci. Výzkum byl realizován u žáků druhého stupně základních škol v Královéhradeckém kraji. Výsledky výzkumného šetření jsou znázorněny v grafech a následně okomentovány.

V kapitole diskuse jsou porovnány výsledky mého výzkumného šetření s výsledky z odborných výzkumů. Zmíněny byly také limity výzkumného šetření.

Dle výsledků je patrné, že se žáci druhého stupně ZŠ v Králověhradeckém kraji setkali s výskytem rizikových jevů v prostředí internetu. Z výsledků vyplývá, že více času na internetu tráví dívky než chlapci a zároveň se v tomto prostředí chovají více rizikově.

V rámci statistického zpracování výsledků byly stanoveny čtyři hypotézy. Ty ověřovaly problematiku z hlediska bydliště na vesnici či ve městě, pohlaví a také ročníku, který děti navštěvují. Celkem 3 hypotézy (H1, H3, H4) byly potvrzeny a jedna (H2) vyvrácena.

Hlavním cílem práce bylo pomocí odborné literatury teoreticky zpracovat problematiku online rizikového chování a v empirické části zjistit, zda žáci vykazují znaky rizikového chování v kyberprostoru.

Výsledky, které vyplývají z výzkumu, mohou být přínosné právě pro základní školy. Díky nim mohou získat povědomí, jak jejich žáci vnímají rizikovost daných jevů a zda mají s tímto chováním v online prostředí osobní zkušenosti.

Lze předpokládat, že vliv informačních a komunikačních technologií bude mít i nadále vzestupnou tendenci. Z toho důvodu je důležité i nadále zařazovat ve školách preventivní aktivity, které mohou zabránit zvyšování nárůstu rizikového chování. Považuji za důležité, aby probíhala nejen edukace dětí, ale i pedagogického personálu a rodičů v oblasti této problematiky.

## Seznam použitých zdrojů

### Literatura

ČEREŠNÍK, M., BANÁROVÁ, K. *Rizikové správanie, blízke vzťahy a osobnostné premenné dospievajúcich v systéme nižšieho sekundárneho vzdelávania*. 1. vydanie. Praha: Togga ve spolupráci s Univerzitou Palackého v Olomouci, 2021. 119 stran. ISBN 978-80-7476-215-4.

ČERNÁ, A. et al. *Kyberšikana: průvodce novým fenoménem*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2013. 152 s. ISBN 978-80-210-6374-7.

ČÍRTKOVÁ, L. *Moderní psychologie pro právníky: domácí násilí, stalking, predikce násilí*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2008. 150 s. Psyché. ISBN 978-80-247-2207-8.

DIVÍNOVÁ, R. *Cybersex: forma internetové komunikace*. Vyd. 1. Praha: Triton, 2005. 167 s. ISBN 80-7254-636-8.

DOLEJŠ, M. a OREL, M. *Rizikové chování u adolescentů a impulzivita jako prediktor tohoto chování*. Univerzita Palackého v Olomouci, 2017. 107 s. ISBN 978-80-244-5252-4.

DOLEJŠ, M. a SKOPAL, O. *Výskyt rizikového chování u adolescentů*. 2015. 108 s. Příručka pro praxi. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci.

DOLEJŠ, M. *Efektivní včasná diagnostika rizikového chování u adolescentů*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2010. 188 s. ISBN 978-80-244-2642-6.

DOLEJŠ, M. *Efektivní včasná diagnostika rizikového chování u adolescentů*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2010. 189 s. Monografie. ISBN 978-80-244-2642-6.

DOLEJŠ, M., SKOPAL O., SUCHÁ, J., et al. *Protektivní a rizikové osobnostní rysy u adolescentů*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2014. 153 s. ISBN 978-80-244-4181-8.

GAVORA, P. *Úvod do pedagogického výzkumu*. Brno: Paido, 2000. 207 s. ISBN 80-85931-79-6.

HAMANOVÁ, J., CSÉMY, L. Syndrom rizikového chování v dospívání – teoretické předpoklady a souvislosti. In: KABÍČEK, P., CSÉMY, L. a HAMANOVÁ, J. *Rizikové chování v dospívání a jeho vztah ke zdraví*. Praha: Triton, 2014. s. 32-48. ISBN 978-80-7387-793-4.



HARTL, P., HARTLOVÁ, H. *Psychologický slovník*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2000. 774 s. ISBN 80-7178-303-X.

HOLLÁ, K. *Sexting a kyberšikana*. Vydanie: prvé. Bratislava: Iris, 2016. 165 stran. ISBN 978-80-8153-061-6.

HULANOVÁ, L. *Internetová kriminalita páchaná na dětech: psychologie internetové oběti, pachatele a kriminality*. 1. vyd. Praha: Triton, 2012. 217 s. ISBN 978-80-7387-545-9.

CHRÁSKA, M. *Metody pedagogického výzkumu: základy kvantitativního výzkumu*. 2., aktualizované vydání. Praha: Grada, 2016. 254 stran. Pedagogika. ISBN 978-80-247-5326-3.

JESSOR, R. Risk Behaviour in Adolescence: A Psychosocial Framework for Understanding and Action. In: *Journal Of Adolescent Health*. New York: Elsevier, 1991, vol. 12, no. 8, 597-605 pp. ISSN 1879–1972.

JESSOR, R., JESSOR, S. L. (1977). Problem behavior and psychosocial development: A longitudinal study of youth. New York: Academic Press.

JESSOR, R., VAN DER BOS, J., VANDERRYN, J., COSTA, F. M., & TURBIN, M. S. (2005). *Protective factors in adolescent problem behavior: Moderator effects and developmental change*.

JIRÁSEK, P., NOVÁK, L., POŽÁR, J. *Výkladový slovník kybernetické bezpečnosti = Cyber security glossary*. Třetí aktualizované vydání. Praha: Policejní akademie ČR v Praze, 2015. 240 stran. ISBN 978-80-7251-436-6.

KOLOUCH, J. *CyberCrime*. 1. vydání. Praha: CZ.NIC, z.s.p.o., 2016. 522 stran. CZ.NIC; 14. publikace. ISBN 978-80-88168-15-7.

KOPECKÝ K., SZOTKOWSKI R. *Sexting a rizikové seznamování českých dětí v kyberprostoru*. 2017. 32 s.

KOPECKÝ K., SZOTKOWSKI R. *Kybergrooming a sextortion: průvodce studiem*. Olomouc, 2018, 11 s.

KOPECKÝ K., SZOTKOWSKI R., DOBEŠOVÁ P. *Riziková komunikace a seznamování českých dětí v kyberprostoru*. Olomouc, 2021, 114 s. ISBN 978-80-244-5914-1.

KOPECKÝ, K. et al. *Rizikové formy chování českých a slovenských dětí v prostředí internetu*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2015. 170 s. ISBN 978-80-244–4868-8.

KOPECKÝ, K., SZOTKOWSKI R. *Nebezpečné komunikační techniky spojené s ICT pro ředitele základních a středních škol*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2015. 66 s. ISBN 978-80-244-4555-7.

KOPECKÝ, K., SZOTKOWSKI R. *České děti v kybersvětě: Výzkumná zpráva*. O2 Czech Republic & Univerzita Palackého v Olomouci, 2019.

LANGMEIER, J., KREJČÍŘOVÁ, D. *Vývojová psychologie*. 2., aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2006. 368 s. Psyché. ISBN 80-247-1284-9.

LUTHAR, S. 2006. Resilience in development: A synthesis of research across five decades. In: Cohen, D.J., Cicchetti, D. (Eds.), *Developmental Psychopathology*, vol. 3. Hoboken, NJ: John Wiley & Sons, 739-795.

MACEK, P. *Adolescence*. 2., upr. vyd. Praha: Portál, 2003. 141 s. ISBN 80-7178-747-7.

MACEK, P. *Adolescence: psychologické a sociální charakteristiky dospívajících*. Vyd. 1. Praha: Portál, 1999. 207 s. ISBN 80-7178-348-X.

MATĚJKA, M. *Počítačová kriminalita*. Vyd. 1. Praha: Computer Press, 2002. x, 106 s. ISBN 80-7226-419-2.

MATOUŠEK, O., MATOUŠKOVÁ, A. *Mládež a delikvence: možné příčiny, struktura, programy prevence kriminality mládeže*. Vyd. 3., aktualiz. Praha: Portál, 2011. 336 s. ISBN 978-80-7367-825-8.

MIOVSKÝ, M. a kol. *Výkladový slovník základních pojmů školské prevence rizikového chování*. Vyd. 1. Praha: Klinika adiktologie, 1. lékařská fakulta Univerzity Karlovy v Praze a Všeobecná fakultní nemocnice v Praze ve vydavatelství Togga, 2012. 220 s. Monografie. ISBN 978-80-87258-89-7.

NIELSEN SOBOTKOVÁ, V. a kol. *Rizikové a antisociální chování v adolescenci*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2014. 152 s. ISBN 978-80-247-4042-3.

OLWEUS, D. *Bullying at school: Knowledge base and an effective intervention program*. Blackwell Publishing. 1993.

PELCÁK, S. Syndrom rizikového chování v dospívání. In: HOFERKOVÁ, S., PELCÁK, S. *Budoucí časová perspektiva pubescenta*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2015. s. 45-56. ISBN 978-80-7435-630-8.

SAK, P. a kol. *Člověk a vzdělání v informační společnosti*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2007. 290 s. ISBN 978-80-7367-230-0.

SKUTIL, Martin a kol. *Základy pedagogicko-psychologického výzkumu pro studenty učitelství*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2011. 254 s. ISBN 978-80-7367-778-7.

SUCHÁ, J., DOLEJŠ, M. *Agresivita, depresivita, sebehodnocení a impulzivita u českých adolescentů*. 1. vydání. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2016. 93 s. ISBN 978-80-244-5044-5.

SZOTKOWSKI R., KOPECKÝ K., KREJČÍ V. *Nebezpečí internetové komunikace IV*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2013. ISBN 978-80-244-3911-2.

SZOTKOWSKI, R., KOPECKÝ, K., KREJČÍ, V. *Risks of Internet Communication IV*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2014. 150 s. ISBN 978-80-244-4105-4.

ŠIRŮČKOVÁ, M. Rizikové chování. In: MIOVSKÝ, M. et al. *Výkladový slovník základních pojmů školské prevence rizikového chování*. 2., přeprac. a dopl. vyd. Praha: Klinika adiktologie 1. LF UK v Praze a VFN v Praze, 2015. s. 161-166. ISBN 978-80-7422-391-4.

ŠOLCOVÁ, I. *Vývoj resilience v dětství a dospělosti*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2009. 102 s. Psyché. ISBN 978-80-247-2947-3.

VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie I.: dětství a dospívání*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 2005. 467 s. ISBN 80-246-0956-8.

VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie: dětství a dospívání*. Vydání druhé, doplněné a přepracované. Praha: Karolinum, 2012. 531 stran. ISBN 978-80-246-2153-1.

VÁGNEROVÁ, M., LISÁ L. *Vývojová psychologie: Dětství a dospívání*. 3. vydání. Karolinum, 2021, 542 s. ISBN 978-80-246-4961-0.

VOJTÍŠEK, P. *Výzkumné metody: Metody a techniky výzkumu a jejich aplikace v absolventských pracích vyšších odborných škol*. Praha: Vyšší odborná škola sociálně právní, 2012. 54 s. Studijní text. ISBN 978-80-908109-3-7.

VYBÍRAL, Z. *Psychologie komunikace*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2005. 319 s. ISBN 80-7178-998-4.

#### Internetové zdroje

Co je kyberšikana? *E-bezpeci.cz* [online]. [cit. 2022-02-17]. Dostupné z: <https://www.e-bezpeci.cz/index.php/kontakt/71-trivium/1418-co-je-kybersikana>.

Co je to stalking a cyberstalking. *E-bezpeci.cz* [online]. 2008 [cit. 2022-11-02]. Dostupné z: <https://www.e-bezpeci.cz/index.php/rizikove-jevy-spojene-s-online-komunikaci/kyberstalking/66-23>.

ČERNÁ, M., ČERNÝ M. *Úvod do problematiky sociálních sítí*. [online]. 2012 [cit. 22-02-14]. Dostupné z: <http://clanky.rvp.cz/clanek/o/g/15075/UVOD-DO-PROBLEMATIKY-SOCIALNICH-SITI.html/>.

DOLEŽALOVÁ, P. Snapchat: Děcka, žijte přítomností – ale opatrně! *Blog.linkabezpeci.cz* [online]. 2018 [cit. 2022-09-17]. Dostupné z: <https://blog.linkabezpeci.cz/snapchat-decka-zijte-pritomnosti-ale-opatrne/>.

FERGUS, S., ZIMMERMAN MA. *Adolescent resilience: A Framework for Understanding Healthy Development in the Face of Risk*. 2005, 54 s. Dostupné z: doi: 10.1146/annurev.publhealth.26.021304.144357.

GAJDOŠOVÁ, J. *Zdravotní a psychické následky kyberšikany mezi dětmi a dospívající mládeží* [online]. 2011 [cit. 2022-06-13]. Dostupné z: <https://www.e-bezpeci.cz/index.php/temata/dali-rizika/355-zdravotni-a-psychicke-nasledky-kyberikany-mezi-dtmi-a-dospivajici-mlade>.

HARDYN, M. Netolismus: závislost na internetu a sociálních sítích. *Webrangers.cz* [online]. 2019 [cit. 2022-5-15]. Dostupné z: <https://www.webrangers.cz/zavislost-na-socialnich-sitich/>

KOPECKÝ, K. Co je sexting? In: *E-bezpeci.cz* [online]. 2019 [cit. 2022-09-10] Dostupné z: <https://www.e-bezpeci.cz/index.php/71-trivium/1422-co-je-sexting>.

KOPECKÝ, K., SZOTKOWSKI R. Sexting a právo. *E-bezpeci.cz* [online]. 2019 [cit. 2022-11-02]. Dostupné z: <https://www.e-bezpeci.cz/index.php/rizikove-jevy-spojene-s-online-komunikaci/sexting/1681-sexting-a-pravo>.

KOPECKÝ, Kamil. České děti o sextingu. In: *E-Bezpečí* [online]. 2011 [cit. 2022-09-07]. Dostupné z: <https://www.e-bezpeci.cz/index.php/temata/sexting/237-ceske-deti-o-sextingu71>.

Kyberkriminalita. *Policie.cz* [online]. 2021 [cit. 2022-02-08]. Dostupné z: <https://www.policie.cz/clanek/kyberkriminalita.aspx>.

MACHÁČKOVÁ, H. *EU Kids Online IV v České republice: České děti a dospívající na internetu* [online]. 2018 [cit. 2022-11-27]. Dostupné z: [https://irtis.muni.cz/media/3137006/eu\\_kids\\_online\\_report\\_2018\\_cz\\_main.pdf](https://irtis.muni.cz/media/3137006/eu_kids_online_report_2018_cz_main.pdf)

MACHKOVÁ, A. Mýty a fakta o sexuálním zneužívání dětí. *Sancedetem.cz* [online]. 2012 [cit. 2022-11-02]. Dostupné z: <https://sancedetem.cz/myty-fakta-o-sexualnim-zneuzivani-deti>.

MŠMT. *Msm.cz* [online]. 2010 [cit. 2022-04-10]. Metodické doporučení k primární prevenci rizikového chování u dětí, žáků a studentů ve školách a školských zařízeních. Praha: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. Dostupné z: <http://www.msm.cz/vzdelavani/socialniprogramy/metodicke-dokumenty-doporuceni-a-pokyny>.

Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2011/93/EU. 2011. Dostupné z: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/?uri=CELEX%3A32011L0093>.

Statistiky využití sociálních sítí: Kolik lidí používá sociální média v roce 2021? *Lerstudio.cz* [online]. 2021 [cit. 2022-02-17]. Dostupné z: <https://lerstudio.cz/statistiky-vyuziti-socialnich-siti-kolik-lidi-pouziva-socialni-media-v-roce-2021>.

SULER, J. (2004). *The online disinhibition effect. Cyberpsychology & Behavior: The Impact of the Internet, Multimedia and Virtual Reality on Behavior and Society*, 7(3), 321–326. <http://doi.org/10.1089/1094931041291295>.

SULER, J. *The Basic Psychological Features of Cyberspace: Elements of a Cyberpsychology Model. Usr.rider.edu* [online]. 1998 [cit. 2022-02-17]. Dostupné z: <http://www-usr.rider.edu/~suler/psycyber/basicfeat.html>.

SZOTKOWSKI, R., KOPECKÝ K. *Fenomén Youtubering a česká škola: průvodce studiem* [online]. Olomouc, 2018, 12 s. [cit. 2022-02-17]. Dostupné z: [https://www.pdf.upol.cz/fileadmin/userdata/PdF/VaV/2018/odborne\\_seminare/E-Bezpeci\\_-\\_Fenomen\\_Youtubering\\_a\\_ceska\\_skola.pdf](https://www.pdf.upol.cz/fileadmin/userdata/PdF/VaV/2018/odborne_seminare/E-Bezpeci_-_Fenomen_Youtubering_a_ceska_skola.pdf).

SZOTKOWSKI, R., KOPECKÝ K. *Sexting a rizikové seznamování českých dětí v kyberprostoru: výzkumná zpráva* [online]. Univerzita Palackého v Olomouci, 2017, 31 s. [cit. 2022-10-17]. Dostupné z: <https://www.e-bezpeci.cz/index.php/ke-stazeni/vyzkumne-zpravy/96-sexting-a-rizikove-seznamovani-2017/file>.

## **Seznam tabulek a grafů**

### **Seznam tabulek**

Tab. 1: Pohlaví a ročník ZŠ u respondentů

Tab. 2: Pozorované četnosti (P) u H1

Tab. 3: Očekávaná četnost (O) u H1

Tab. 4: Testové kritérium u H1

Tab. 5: Pozorované četnosti u H2

Tab. 6: Pozorované četnosti u H3

Tab. 7: Pozorované četnosti u H4

### **Seznam grafů**

Graf 1: Strávený čas na internetu

Graf 2: Četnost využití sociálních sítí

Graf 3: Zabezpečení profilů na sociálních sítích

Graf 4: Věříš tomu, co tví přátelé na internetu sdílí?

Graf 5: Nebezpečné jevy na internetu

Graf 6: Neznámí uživatelé mezi přáteli dětí

Graf 7: Je nevhodné mít mezi přáteli neznámé lidi?

Graf 8: Účast na osobní schůzce

Graf 9: Komu by se respondenti svěřili s osobní schůzkou

Graf 10: Rizikovitost komunikace s neznámými lidmi

Graf 11: Žádost o intimní fotografii

Graf 12: Vytvoření a odeslání intimní fotografie

Graf 13: Komunikace s rodiči

Graf 14: Prevence ve školách

Graf 15: Kdo prevenci ve škole realizoval

## **Seznam příloh**

Příloha A – Dotazník využitý pro výzkumné šetření

## **Příloha A – Dotazník využitý pro výzkumné šetření**

Vážení respondenti, vážené respondentky,

jmenuji se Tereza Cimmerová a jsem studentkou 2. ročníku magisterského studia na oboru Sociální pedagogika, Univerzita Karlova v Praze. Obracím se na Vás s prosbou o vyplnění dotazníku, který poslouží jako podklad pro mou diplomovou práci na téma „Rizikové chování žáků druhého stupně ZŠ na sociálních sítích“. Každá odpověď je pro konečné výsledky zkoumání velice důležitá a hodnotná. Tímto Vás žádám o co nepřesnější a pravdivé odpovědi, díky kterým budu moci výzkumné šetření řádně vyhodnotit. Dotazník je zcela anonymní.

Děkuji za Váš čas a spolupráci!

- 1) Tvoje pohlaví
  - Dívka
  - Chlapec
- 2) Kolikátý ročník navštěvuješ?
  - Šestý
  - Sedmý
  - Osmý
  - Devátý
- 3) Bydlíš ve městě nebo na vesnici?
  - Město
  - Vesnice
- 4) Kolik času denně trávíš na internetu?
  - Netrávím na něm žádný čas
  - Zhruba 2 hodiny
  - Zhruba 3 hodiny
  - Více než 3 hodiny
- 5) Z jakého důvodu navštěvuješ internet?
  - Chatuji s kamarády
  - Vyhledávám informace, které potřebuji ke studiu
  - Hraju hry
  - Poslouchám hudbu, koukám na videa, filmy
  - Z nudy
  - Jiný důvod (možnost doplnit odpověď)



- 6) Využíváš sociální sítě?
- Ano
  - Ne
- 7) Pokud si u předchozí otázky odpověděl ANO, označ které (můžeš označit i více odpovědí)
- Facebook
  - WhatsApp
  - Instagram
  - Snapchat
  - TikTok
  - YouTube
  - Jiné (možnost doplnit odpověď)
- 8) Máš soukromé (zabezpečené) profily na sociálních sítích?
- Ano, všechny mám soukromé
  - Soukromé mám jen některé
  - Ne, nemám soukromé profily
- 9) Věříš všemu, co lidé na internetu sdílí
- Ano
  - Spíše ano
  - Spíše ne
  - Ne
- 10) Co považuješ na internetu za nebezpečné?
- Chatovat s někým, koho neznám
  - Mít nezabezpečený profil na sociálních sítích
  - Vytvářet a posílat intimní fotografie
  - Koukat na videa na YouTube
  - Psát si s kamarády
  - Zveřejňovat fotografie a videa s kým trávím čas, kde se právě nacházím, kde bydlím
- 11) Máš mezi přáteli na sociálních sítích někoho, koho osobně neznáš?
- Ano
  - Ne

12) Považuješ za nevhodné mít mezi svými přáteli na sociálních sítích někoho, koho osobně neznáš?

- Ano
- Spíše ano
- Spíše ne
- Ne

13) Šel/šla by si na schůzku s někým, kdo by ti ji navrhl přes internet?

- Ano
- Spíše ano
- Spíše ne
- Ne

14) Kdyby si na schůzku šel/šla, komu by si o ní řekl/a?

- Rodičům
- Kamarádům
- Sourozenci
- Někomu jinému
- Nikomu

15) Považuješ komunikaci s neznámými lidmi na internetu za rizikovou?

- Ano
- Spíše ano
- Spíše ne
- Ne

16) Požádal tě někdo na internetu (sociálních sítích) o intimní fotografii (ve spodním prádle, nahá)?

- Ano
- Ne

17) Poslal si někomu na internetu svoji odhalenou/nahou fotografii?

- Ano
- Ne

18) Pokud si svoji intimní fotografii poslal, jaký byl důvod?

- Nikdy jsem fotografii neposlal/a
- Někdo ji po mně chtěl
- Z nudy
- Vyměnili jsme si je s kamarádkou/kamarádem

- Někdo mě kvůli tomu vydíral

19) Považuješ posílání intimních fotografií za rizikové?

- Ano
- Ne

20) Pokud toto chování považuješ za rizikové, uveď prosím proč.

.....

21) Máš radši komunikaci s kamarády na internetu, než při reálním setkání?

- Ano
- Ne

22) Mluvil/a si někdy s rodiči o rizicích internetu?

- Ano
- Ne

23) Měli jste ve škole nějakou preventivní aktivitu zaměřenou na rizika internetu?

- Ano
- Ne

24) Pokud jste ve škole měli takovou preventivní aktivitu, kdo ji vykonával?

- Neměli jsme preventivní aktivitu
- Policie ČR
- Učitel
- Metodik prevence, výchovný poradce
- Nezisková organizace
- Jiná (možnost doplnit odpověď)